

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2013–2016

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Iveta Matoušková

Mladí bezdomovci

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. Radomír Havlík, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2013–2016

BACHELOR THESIS

Iveta Matoušková

Young Homeless People

Prague 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Doc. PhDr. Radomír Havlík, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Iveta Matoušková

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu Doc. PhDr. Radomíru Havlíkovi, CSc. za vedení bakalářské práce, odbornou pomoc, vstřícnost a trpělivost, kterou mi věnoval při jejím zpracování.

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na problematiku mladých lidí bez domova. Ukazuje dnešní podobu bezdomovectví, co k němu vede a nastiňuje možnosti, které by přispěly k řešení dané problematiky. Teoretická část vysvětluje základní pojmy, příčiny a rizikové skupiny. V praktické části je využito sběru dat z rozhovorů s bezdomovci na Kladensku, umožňujícího přiblížit zkoumanou problematiku a její dopad na jedince v této lokalitě. Součástí práce je i návrh opatření k její minimalizaci.

Klíčová slova

Bezdomovec, bezdomovectví, chudoba, deprivace, hostilita, kriminalita, segregace, sociální vyloučení, streetworker, squat.

Annotation

This bachelor thesis focuses on the problem of young homeless people. It shows the current form of homelessness, what leads to it, and options that would contribute to solve the issue. The theoretical part explains the basic concepts, causes and risk groups. In the practical part the data from interviews with homeless in the area of Kladno are used that allow closer investigation to the issue and its impact on individuals. The proposal of measures to minimize the phenomena is a part of the work.

Key words

Homeless, homelessness, poverty, deprivation, hostility, crime, segregation, social exclusion, a street, squat.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 SOCIOLOGICKÉ PŘÍSTUPY K CHUDOBĚ, SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ A K BEZDOMOVECTVÍ.....	10
1.1 Vysvětlení základních pojmů	13
1.2 Spouštěcí mechanismy	15
1.3 Doba trvání bezdomovectví.....	16
1.4 Jeho současná podoba	17
1.5 Legislativa	18
2 OHROŽENÉ SKUPINY MLÁDEŽE.....	23
2.1 Rozpad rodiny	24
2.2 Pobyť v ústavu nebo ve vězení	24
2.3 Závislost na návykových látkách	24
2.4 Nezaměstnanost.....	25
3 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY BEZDOMOVECTVÍ A BEZDOMOVců.....	26
3.1 Specifika subkultury bezdomovců	26
3.1.1 Vzhled a oblečení.....	27
3.1.2 Způsob bydlení.....	27
3.1.3 Zdroje obživy	27
3.1.4 Trávení volného času	28
4 MLADÍ BEZDOMOVCI A JEJICH SPECIFIKA	29
4.1 Touha po svobodě a nezávislost.....	30
4.2 Neschopnost uspořádat si svůj život	30
4.3 Vliv problematického partnera.....	30

5	HLAVNÍ FORMY DEVIANTNÍHO CHOVÁNÍ MEZI MLADÝMI BEZDOMOVCI.....	31
5.1	Majetková trestná činnost.....	31
5.2	Prostituce	31
6	BEZDOMOVECTVÍ A PRÁCE S BEZDOMOVCI V Kladně	32
6.1	Koncepce zastupitelů k problematice bezdomovectví	32
6.2	Sociální služby určené pro bezdomovce	33
6.2.1	Terénní služby.....	33
6.2.2	Nízkoprahové služby a ubytovací služby	34
	PRAKTICKÁ ČÁST	38
7	ZKOUMANÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU	38
7.1	Výzkumné tvrzení a příprava kvalitativního výzkumu	38
7.2	Metoda získávání dat.....	39
7.3	Výběr respondentů	40
8	REALIZACE KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU.....	41
9	ZÍSKANÁ DATA A JEJICH INTERPRETACE.....	43
10	VYHODNOCENÍ EMPIRICKÝCH DAT	50
11	VÝSLEDKY A DISKUSE	53
	ZÁVĚR	55
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	57
	SEZNAM ZKRATEK	61
	SEZNAM GRAFŮ	62
	SEZNAM PŘÍLOH.....	63

ÚVOD

Bezdomovectví představuje fenomén, který je nám známý již několik tisíciletí. Přináší s sebou řadu otázek, postojů a představ, a ne každému z nás je tato problematika blízká a dostatečně srozumitelná. Otázka života na pokraji společnosti, kterou s sebou bezdomovectví přináší, jde ruku v ruce s dalším široce diskutovaným pojmem, kterým je chudoba. Nežijeme v době, která by zaručila každému z nás jistotu, že nikdy nebude muset čelit problémům se ztrátou domova nebo zaměstnání, a proto se toto téma dotýká nejen každého z nás z hlediska možného nebezpečí, ale i společnosti, která se významně podílí na jejich vzniku, a měla by tudíž nést jistou dávku zodpovědnosti za řešení těchto problémů. Nelze vytvořit společnost, která by zajistila všem svým členům stejné materiální a sociální prostředky a podmínky, ale přesto by mělo patřit mezi její priority nastolení takových politických opatření, která by předcházela problémům sociálního vyloučení a našla prostředky a efektivně fungující systém, které by úspěšně dokázaly potlačit tento problém. Samozřejmě je nutné respektovat skutečnost, že se jedná o problematiku, kterou ani sebelepší řešení nedokáže zcela eliminovat a že výsledek řešení bude v delším časovém horizontu záležet na kombinaci nejrůznějších postupů a na spolupráci mnoha subjektů, které je budou schopny realizovat.

Cílem této práce bylo nejen zjistit, proč se stále více mladých lidí potýká s fenoménem bezdomovectví a zda je to ovlivněno právě jejich věkem, názory nebo způsobem života, ale především poodhalením jejich problematiky ukázat, co je potřeba zlepšit ve vztahu k nim, abychom takovému růstu zamezili.

Celá bakalářská práce je dělená na část teoretickou, praktickou a přílohovou. Teoretická část vysvětluje základní pojmy, příčiny, charakteristiku, specifika této skupiny a práce s ní. V praktické části je využito sběru dat z analýz rozhovorů s bezdomovci na Kladensku. Sběr dat proběhl formou polostrukturovaných rozhovorů, které jsou přepsány do textu. Byl vybrán kvalitativní výzkum na malé skupině respondentů, umožňující snáze nahlédnout do zkoumané problematiky.

Přílohovou část tvoří výsledky dotazníkového šetření, které byly převedeny do grafů a byly následně použity k závěrečnému vyhodnocení.

TEORETICKÁ ČÁST

„Největší vinu má ten, kdo nechce slyšet pravdu.“ (Cicero)

1 SOCIOLOGICKÉ PŘÍSTUPY K CHUDOBĚ, SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ A K BEZDOMOVECTVÍ

Po celou dobu lidské existence se vždy určitá část populace nacházela na pokraji společnosti, ať už z důvodů náboženských, politických či jiných. Tato její odlišnost byla v dějinném kontextu nejdříve zdrojem likvidace a později i segregace na okraj společnosti. Ve středověku byla chudoba brána jako boží úděl. Ale jak ustupovalo náboženství z ideologie ovládající myšlení lidí, tak se měnil i přístup člověka k člověku.

Někteří autoři zabývající se problematikou sociálního vyloučení se shodují na změně výkladu pojmu chudoba směrem k sociální exkluzi, a to ve snaze vysvětlit jeho současnou podobu. Dříve byla sociální exkluze spíše nástrojem sociální kontroly a integrace, zatímco dnes představuje spíše překážku. Chudoba není již vnímána jako materiální nedostatek, ale jako nedostatečné začlenění do společnosti. Jedinci je odepřen určitý životní standard výrazně omezující jeho funkčnost, práva a příležitosti ve společnosti. Řeč je především o ztrátě pracovního místa a z toho pramenícího nedostatku financí, který neumožňuje jedinci dál se vzdělávat, což je podmínkou pro získání jiného místa, popisuje ve své knize Tomáš Sirovátka. (2006)

V dnešní společnosti snažící se bojovat proti chudobě a sociálnímu vyloučení můžeme vyzorovat nejrůznější tendence. V minulém komunistickém režimu se u nás o existenci chudoby nehovořilo. Skryté a potencionální bezdomovectví tak, jak ho známe v dnešní podobě, se zde téměř nevyskytovalo. Způsobovala to především skutečnost, že se každý jedinec musel zdržovat v místě svého trvalého bydliště, dále pak existence práva na práci, která byla současně i jeho povinností. Uměle vytvářená zaměstnanost a levné podnikové ubytovny pomáhaly zakrývat osoby ekonomicky slabší a bez rodinného zázemí. Kdo nepracoval nebo se delší čas nezdržoval v místě svého trvalého bydliště, byl trestně stíhán. S nástupem demokracie a zánikem represivních opatření proto došlo k nárůstu počtu bezdomovců. Změnou společenskopolitických poměrů po roce 1989 došlo i ke změně ve složení osob sociálně vyloučených, které bylo

zapotřebí začlenit zpět do společnosti. Objevují se zde lidé dříve uměle zaměstnaní, propuštění z továren, z psychiatrických ústavů, amnestovaní.

Kromě integračních a inkluzivních snah se objevují i přímo zacílené politické snahy vyloučit ze společnosti určité skupiny osob. Příkladem mohou být „nešťastně“ formulované volební programy a snaha zalíbit se voličům tím, že např. odsuneme bezdomovce z obytných zón, jak to na předvolebních billboardech v roce 2013 prezentoval člen ODS Tomáš Holeček.

Naproti tomu mimoevropské společnosti naopak přistupují k sociálně vyloučeným jako k možnému skrytému potenciálu síly, který je třeba využít a který je potřeba chránit před absolutní bídou, vysvětluje Vladimír Špidla v knize Tomáše Sirovátky. (2006) Důležitou úlohu při prevenci sociální exkluze hraje aktivní politika zaměstnanosti. Zaměstnanost ale není jedinou podmínkou sociální inkluze. Je zde spousta jedinců, kteří z nejrůznějších důvodů nemohou být zaměstnaní, ale ani to by neměl být důvod je vyčleňovat z účasti na dění ve společnosti.

Tomáš Sirovátka popisuje ve své knize (2006) nově vznikající sociální rizika projevující se dlouhodobou nezaměstnaností, sociálním vyloučením a chudobou, kterými jsou nepoměr mezi placenou prací a rodičovskými povinnostmi, nekompetenčnost k získání kvalitní a dobře udržitelné práce a nevhodný přístup k sociálním dávkám a službám.

Jak uvádí Hradecký (2007, s. 11), „*v bohaté prosperující Evropě je nepřijatelné, aby mnoho lidí nemělo přístup ke slušnému a bezpečnému bydlení. Bezdomovectví je složitý mnohorozměrný problém. Okamžité řešení bezdomovství nemáme, žádný evropský stát nevyřešil tento problém. Mezinárodní spolupráce je nezbytná.*“

Táňa Průdková a Přemysl Novotný (2008) píší, že ve druhé polovině 20. století byl počet bezdomovců na historicky nejnižší úrovni, a i přesto byla tato situace společností chápána jako nepřijatelná.

Po roce 2000 je snahou sociální politiky řešit otázku problematiky bezdomovectví a dochází k posílení spolupráce mezi veřejnou správou a neziskovými organizacemi.

Mezi nejznámější patří Evropská sociální politika, **Bílá kniha**, která stanovuje priority evropských členských zemí v sociální oblasti a bezdomovectví vnímá jako velice zatěžující problém, jak uvádí oba autoři.

Problematikou se zabývá také **FEANTSA, Evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci**, která se zabývá poskytováním služeb lidem bez domova a která zastřešuje okolo sta nevládních organizací z třiceti členských zemí. Mezi její hlavní aktivity patří ovlivňování evropské sociální politiky, výměna informací a zkušeností mezi sdruženími a organizacemi pracujícími s bezdomovci a podpora snah o minimalizaci společenského vyloučení

Neméně významnou organizací je i **Evropská síť sdružení bojujících proti chudobě a společenskému vyloučení (EAPN)**, působící v členských zemích Evropské unie. Snahou této koalice je umožnit osobám sociálně vyloučeným a žijícím v nouzi překonat, odvrátit nebo alespoň zmírnit jejich společenské vyloučení.

Evropská síť pro zdraví chudých a vyloučených upozorňuje na zdravotní problémy chudých a vyloučených.

Evropská federace potravinových bank (FEBA) bojuje proti hladu a plýtvání s jídlem např. tím, že organizuje sbírky a distribuuje jídlo od zemědělců a obchodníků potřebným.

V naší republice má charita podobu nadace, nadačních fondů nebo třeba firemního dárcovství. Mezi velice známé patří veřejné sbírky nebo dárcovské SMS podporující především opuštěné nebo nemocné děti.

„Bezdomovectví se týká všech zemí světa, žádná není ušetřena, ani ta nejbohatší. Bezdomovectví může vypadat v každé zemi jinak, ale vyskytuje se všude,“ popisuje ve své knize Průdková s Novotným. (2008, s. 73)

O tom, že se bezdomovectví nedá jen tak odstranit, vypovídá i situace v Kanadě, která - jak uvádí zmiňovaní autoři (tamtéž, 2008) - má jednu z nejpropracovanějších politik ohledně řešení této otázky, ale přesto se ani zde nepodařilo problém vyřešit.

Dalším a neméně závažným problémem nás všech jsou problémy stárnutí populace a demografické změny, které bez reforem sociálních systémů budou přispívat k propadu sociální vyloučenosti určitých skupin obyvatel, popisuje v knize Tomáše Sirovátky (2006) Igor Tomeš. Tyto změny by se měly týkat především důchodové reformy, regulace trhu práce, financování zdravotní péče, pomoci rodinám a regulace imigrační politiky (především té nelegální).

Z nejrůznějších průzkumů, šetření a praxe, které byly v rámci tohoto celospolečenského problému již podniknuty, vyplynulo, že problém takového rozměru lze řešit pouze tehdy, pokud se do něj zapojí všechny zainteresované složky v komplexním a předem dobře nastaveném systému. Potřeba pomoci lidem na ulici musí být podpořena jejich aktivní snahou, abychom pouze neprohlubovali jejich závislost na sociálním systému.

Podle Ilji Hradeckého a kol. (2007, s. 5) je „*prvním předpokladem pro vytvoření účinné koncepce jev srozumitelně pojmenovat, jasně definovat a vymezit v širším sociálním kontextu.*“

Vstup do Evropské unie a vnímání bezdomovectví jako významného sociálního problému byly důležitým předělem na cestě k pozitivnímu řešení této problematiky.

Ovšem chudoba se nedotýká pouze stránky ekonomické, ale postihuje i oblast citů a vztahů. Tomu napomáhají i doposud přetrvávající předsudky vůči lidem stojícím na pokraji společnosti.

1.1 Vysvětlení základních pojmů

Bezdomovectví je problematika, jejíž existence je u nás přiznána až po roce 1989 a jež představuje krajní případ sociálního vyloučení. Předchozí politický režim sice zaručoval právo na práci, ale lidé měli i povinnost pracovat, jinak byli trestně stíháni. S privatizací mnoha podniků došlo k propouštění nadbytečných pracovníků a ke zrušení uměle vytvořených pracovních míst. Tato opatření společně se zrušením povinnosti pracovat, amnestií, uvolněním hranic a přílivem cizinců, zhmotnila doposud skryté bezdomovectví ve zjevné, píší Hradečtí. (1996)

Přechod od průmyslové k postindustriální společnosti s sebou přinesl značné zvýšení příjmových nerovností a nové požadavky na dělbu práce. Ústup průmyslu ve prospěch služeb vede k tomu, že dělnická třída ztrácí na významu. Společnost se rozděluje na kvalifikovanou a nekvalifikovanou, což na jedné straně vyžaduje zvýšené nároky na jedince a na druhé straně ztrátu doposud garantovaných výhod, uvádí Milén. (2002)

Předností je vyšší vzdělání a technická odbornost, což se promítá do finančního ohodnocení řady profesí. Globalizace ekonomiky s sebou přináší i silnou konkurenci především ve velkovýrobě. Dochází k propouštění v továrnách a platy dělníků se

pohybují na nízké úrovni. Někteří se přesouvají do oblasti služeb, kde pracují za ještě menší mzdy. Společnost trvá na požadavku, aby všichni její členové pracovali, ale nenabízí dostatek pracovních míst, což nahrává především rozvoji práce neplnohodnotné a špatně placené a zvyšuje zisky majitelů. Roste majetek těch nejbohatších a současně počet těch nejchudších, píše ve své knize Keller. (2010)

Především uprostřed ekonomicky vyspělých zemí dochází k rostoucí nezaměstnanosti. Zastavuje se proces integrace a naopak se rozvíjí proces **sociální exkluze**.

*„Pojem sociální vyloučení či vyloučení ze společnosti (z francouzského *exclusion sociale*) označuje jev, který působí strukturální změny ve společnosti, dává vzniknout jiným substrukturám a ve svém důsledku ohrožuje soudržnost společnosti.“* (Vlastimil a Ilja Hradečtí, 1996, s. 25)

Celé skupiny lidí nemohou sehnat práci, nemají kvalitní bydlení a nemohou si udržet životní úroveň, na kterou byly doposud zvyklé. Tomu napomáhá také automatizace služeb. Jak dále uvádí Keller (2013), po roce 2000 jsou ohroženy již i střední vrstvy, kterým sice nehrozí pád na dno, mnozí mají práci, ale jejich životní podmínky nejsou ideální. S nezaměstnaností se zvyšuje počet lidí vyloučených nejen z pracovního procesu, ale i z možností se vzdělávat a aktivně zapojovat do běžného života.

S pojmem **bezdomec**, který si lze vyložit jako „*osoba bez domova*“, se lze setkat v zákoně č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, kde označuje osobu bez státní příslušnosti a v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, kde označuje „*osoby bez přístřeší*.“ Podle mezinárodní evropské organizace FEANTSA je bezdomovcem každý, kdo není schopen si získat nebo udržet trvalé bydliště, a to ať už z ekonomických nebo sociálních důvodů.

Shrneme-li výše uvedené, můžeme termínem „*bezdomec*“ označit osoby, které nemají domov či možnost dlouhodobě využívat nějaké přístřeší a pojem „*bezdomec*“ označuje způsob života takového jedince.

Autoři řady knih, zabývajících se problematikou bezdomovectví, manželé Hradečtí, rozvíjí teorii, že „*každá definice bezdomovectví bude vlastně ve svém obsahu vágní a posunovatelná. Výrok, že bezdomec je někdo, kdo ztratil, nebo opustil svůj domov, svůj byt, své ubytování, kdo neumí vyřešit komplikované problémy a hledá nebo přijímá*

pomoc od sociálních pracovníků, města, dobrovolných organizací, je nepřesný a nedostatečný.“ (1996, s. 35-42)

Své tvrzení odůvodňují faktem, že by se jednalo o výsledky prací s bezdomovci zjevnými, tedy takovými, kteří jsou osobami bez přístřeší, přespávajícími na ulici, v parcích, ve sklepích apod., ale nebyly by do nich zahrnuty údaje o bezdomovcích tzv. skrytých a potencionálních, kterých je mezi námi daleko víc. Jde především o osoby, které se nalézají ve svízelných životních situacích a postrádají základní standardy dostupné nám ostatním. Bezdomovectví skryté tedy v mnohém předčí formu zjevnou. (Tamtéž, 1996, s. 35-42)

Dělení bezdomovectví dle Hradeckých podle okolností:

- a) absence střechy nad hlavou (spaní na veřejných místech či na ulici);
- b) absence domova (ubytovny, krátkodobé či dlouhodobé podnájemy, nejrůznější instituce);
- c) bydlení nejisté (squat, bydlení bez smlouvy).

Obecné dělení bezdomovecké populace dle Hradeckých:

- a) zjevné bezdomovství;
- b) skryté bezdomovství;
- c) potencionální bezdomovství.

U nás je bezdomovectví obecně přijímáno jako negativní společenský jev, což je mimo jiné zapříčiněno i faktem, že si tito lidé neumí pomoci sami, a proto se o pomoc obrací na sociální instituce.

1.2 Spouštěcí mechanismy

Bezdomovectví označované jako krajní forma sociální exkluze je bezesporu patologickým problémem, který je často dáván do souvislosti s problémovou rodinou, nezaměstnaností, nízkou úrovní vzdělání nebo kontaktem s problémovými osobami.

Důvody odchodu na ulici mohou být různé, ale lze je rozdělit do 4 základních kategorií:

- odchod z důvodu nadměrného užívání drog a alkoholu;

- neschopnost a neochota systematicky pracovat;
- kombinace poruch chování a neochota pracovat;
- duševní choroba.

Velmi častým spouštěcím mechanismem je kombinace více důvodů, které končí ztrátou domova. Mohou to být důvody materiální - ztráta zaměstnání, dluhy, nedostatečné příjmy, ztráta majetku a pak následná ztráta bydlení. Také nelze opomenout důvody ve vztazích, které mohou vést k rozpadu rodiny, vzniku osamělosti, k rozvodům, a v neposlední řadě důvody samotné osobnosti jedince, do nichž lze zařadit jeho nezralost, nemoc, nízkou kvalifikaci či nejrůznější závislosti.

1.3 Doba trvání bezdomovectví

„Iniciace neboli zasvěcení do způsobu života na ulici je podmínkou nově příchozího do bezdomovecké komunity a je počátkem jeho procesu přizpůsobování zde platným pravidlům a stylu života.“ (Vágnerová, 2013, s. 71)

Jelikož jsme tvory společenskými, kteří potřebují ke svému životu patřit do určité společenské skupiny, tak i lidé na ulici potřebují vyjádřit svou sounáležitost, byť je to ke skupině, která je považovaná za sociálně vyloučenou. Tato jí poskytuje jednak útočiště, ale i částečnou ochranu před důsledky jejího rizikového chování. Podílí se pak významným vlivem na morálním a hodnotovém úpadku jedince žijícího na ulici. Za kritickou dobu na ulici je Vágnerovou označována doba dvou let, kdy je pak již velice obtížný návrat z ulice do společnosti. (Tamtéž, 2013)

Manželé Hradečtí ve svém díle věnovaném bezdomovectví uvádí, že *„statistiky prokazují, že čtrnáct dnů a nocí strávených na ulici či nádraží poznamenají lidskou bytost nadlouho a vtačí jí své stigma deprivace a hostility.“ (1996, s. 35-42)*

Přitom nelze bez povšimnutí opomenout skutečnost, že značný počet bezdomovců tvoří mladí lidé, odchovanci z ústavů, kteří nejsou na samostatný život ve společnosti připraveni a poté, co se dostávají na ulici do rizikových skupin, jsou jimi využíváni a vydíráni. Stejně obtížný je i návrat osob z výkonu trestu, které se po propuštění ocitají na ulici bez kontaktů na rodinu, přátele a s minimem prostředků. Nelze ani zlehčovat

situaci osob, které přijdou o střechu nad hlavou a po krátkodobém přespávání po známých se ocitnou na ulici.

Co se týká počtu bezdomovců, toto číslo neustále stoupá. Evropská unie si troufá odhadovat stav tzv. zjevných bezdomovců na 2,5 miliónu osob. (Tamtéž, 1996)

Výsledky posledního sčítání lidu v roce 2011 u nás popisují okolo 27 000 zjevných a skrytých bezdomovců a okolo 100 000 bezdomovců potencionálních. (Sborník z konference Praha, 26. - 27. 11. 2014)

O rok později jako reakce na tato zjištění vzniká u nás expertní skupina pro řešení problematiky bezdomovectví, jejímž výsledkem je „Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020.“ Její členové jsou zástupci nejrůznějších oborů a jejich cílem je vytvoření kvalitní analýzy stavu bezdomovectví a návrh účinných řešení této problematiky u nás.

V obecné rovině lze hovořit o krátkodobém (do jednoho roku), střednědobém (tři až pět let) a dlouhodobém (pět let a více) pobytu na ulici.

Pro všechny osoby bez domova je důležitý jeden společný rys a tím je včasná pomoc. Bude-li poskytnuta v samém začátku bezdomovectví, pak je o to účinnější a pravděpodobnost návratu jedince do společnosti je o to větší.

1.4 Jeho současná podoba

Dnes je za bezdomovce označována i osoba, která má jako adresu trvalého pobytu podatelnu obecního úřadu. Adresa trvalého bydliště je podmínkou pro každého občana České republiky a jsou na ni zasílány všechny oficiální dokumenty. Adresu na obecním úřadě má i osoba pobývající dlouhodobě v zahraničí.

V poslední době přibývá případů, kdy se lidé snaží přihlášením na obecní úřad vyhnout např. exekuci. Ovšem ani toto nepomůže vyřešit jejich problém, neboť pracovníci exekutorského úřadu si dotyčného zkontaktují v zaměstnání nebo přímo na adrese jeho rodinných příslušníků a úřední rozhodnutí je posléze vykonáno v přítomnosti dotyčného, nebo bez něj.

Za další formu novodobého bezdomovectví můžeme považovat i důchodce, kteří z finančních důvodů vymění svůj byt za místo v domově důchodců. Mají sice střechu

nad hlavou, ale chybí jim jejich domov, kontakt s dětmi a ne právě idylické vztahy panující v těchto zařízeních umocňují jejich pocit, že se již nemají kam vrátit, že už nikam nepatří.

1.5 Legislativa

„Jak už zde bylo řečeno, tak bezdomovectví je významným společenským fenoménem a nedílnou součástí každé demokratické společnosti“, tvrdí Radek Jiránek (Sborník v kontextu kriminality, 2013, s. 28) z odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra České republiky. Jde o jednu z forem sociálního vyloučení, jejíž problematika spadá do působnosti orgánů státní správy, obcí a neziskových organizací. Přestože se jedná o problematiku, která by si zasloužila větší pozornost z důvodů stoupající tendence, zůstává neustále spíše okrajovou záležitostí.

Přestože se bezdomovectví dotýká spjatosti mnoha oborů, primárně je řešeno pouze resortem sociálních věcí. Aby však mohla být celá věc uchopena ve své velikosti a aby řešení bylo dostačující, je zapotřebí spolupráce i s resorty školství a mládeže, zdravotnictví, spravedlnosti a místního rozvoje.

Jak dále popisuje Jiránek (Tamtéž, 2013), v současné době nezná naše legislativa oficiální definice pojmů - bezdomovectví a bezdomovec, což má za důsledek nemožnost přijetí určitých postupů a aplikací, které by napomáhaly řešení situace. Státní úředník má tedy poměrně široké pole působnosti a může rozhodovat např. na základě sympatií k dotyčnému. Lpění na trvalém bydlišti navíc podpořené některými magistráty a městskými úřady, které bezdomovcům poskytují fiktivní bydliště na úřadě, problematiku bezdomovectví pouze legalizují. Většina bezdomovců nemá doklady, nerada jedná s úřady a poštu, která je jim doručována na podatelnu úřadu, si nepřebírají. Velice často je to z důvodu útěku před výkonem určité pravomoci či problémem z dřívější doby.

Problematika bezdomovectví vyžaduje ucelený rámec mezi legislativou a příslušnými institucemi. Stávající právní úpravy se však zabývají pouze dílčími problémy bez dalších souvislostí.

Základními dokumenty, ze kterých je zapotřebí vycházet při řešení procesu bezdomovectví, jsou ústava, ústavní zákony a mezinárodní smlouvy, kterými je náš stát vázán.

Mezi nejvyužívanější právní dokumenty patří:

Listina základních práv a svobod mimo jiné zaručuje právo a svobodu všem bez rozdílu sociálního původu. Pamatuje i na pomoc ve stáří, na pomoc nezbytnou k zajištění základních životních podmínek nebo na právo na ochranu zdraví.

Národní akční plány sociálního začleňování představují závazky České republiky vůči Evropské unii v boji s chudobou a sociálním vyloučením, v oblastech politiky zaměstnanosti, sociální ochrany, sociálního začleňování a zdravotní péče.

Občanský zákoník upravuje nájemní vztah k bytu, zabývá se výpovědními podmínkami nájemce a ochranou před nekorektním jednáním pronajímatele.

Zákon o sociálních službách významně ovlivňuje otázku bezdomovectví, neboť zavedl typologii služeb poskytovaných lidem bez domova a dále řídí činnost sociálních kurátorů.

Zákon o ochraně veřejného zdraví se vztahuje na všechny občany našeho státu, platí tedy i pro bezdomovce.

Zákon o zdravotních službách by měl být využíván při součinnosti zdravotnických zařízení s obecními úřady k zajištění následné péče o lidi bez domova.

Zákon o obcích ukládá obcím postarat se o občany, kteří jsou v ní trvale hlášeni, a to především v otázkách bydlení a ochrany zdraví.

Zákon o pobytu cizinců upravuje podmínky přiznání a ukončení pobytu cizinců na území České republiky.

Právní předpisy napomáhající řešení otázky bezdomovectví lze rozdělit do několika oblastí.

Oblast lidských práv a svobod

- Všeobecná deklarace lidských práv a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (přiměřená životní úroveň);

- Ústava České republiky (nezaručuje právo na bydlení);
- Listina základních práv a svobod – usnesení ČNR č. 2/1993 (zajišťuje každému přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří, při nezpůsobilosti v práci, při ztrátě živitele, při zajištění základních životních podmínek, ochranu zdraví, bezplatnou zdravotní péči);
- Právní řád (nezná pojem bezdomovectví).

Předpisy správního práva

- zákon č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství (definuje bezdomovce jako osobu bez státního občanství);
- zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných čísel, ve znění pozdějších předpisů (bezdomovec je osobou, jejímž trvalým pobytem je ohlašována, na jejímž území se narodil nebo zde měl trvalé bydliště, které bylo zrušeno);
- zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a zákon č. 326/1999 Sb. O pobytu cizinců na území České republiky (vymezuje postavení cizinců na našem území).

Oblast sociální, zdravotní a bydlení

- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 110/2006 Sb., o životní a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č.372/2011 Sb., o zdravotních službách;
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (o nájmu bytu);
- zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších zákonů;

- nařízení vlády č. 306/2006 Sb., o stanovení podmínek pro dodávky potravin z intervenčních zásob nejchudším obyvatelům.

Předpisy v oblasti bezpečnosti

- zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a zákon č. 141 /1961 Sb.; trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Obecné závazné vyhlášky obcí

- § 10 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů (obecní úpravy ohledně bezpečnosti, veřejného pořádku a zeleně).

Jak bylo konstatováno na konferenci o bezdomovectví, která se konala v Praze v roce 2014, mezi vážné nedostatky v otázkách bezdomovectví patří kromě mezer v oblasti legislativy i nedostatečná informovanost v těchto otázkách, mající za následek nepřehlednost a podceňování situace. (Sborník z konference, 2015)

2 OHROŽENÉ SKUPINY MLÁDEŽE

O tom, že funkční rodina plná lásky a porozumění je pro každého mladého jedince nejlepší investicí do života, není pochyb. Mohou to být právě zážitky a zkušenosti z dětství, které poté ovlivňují rozhodování a chování po zbytek života.

„Rodiny, které neplní některé ze základních funkcí a vytvářejí nevhodné formy mezilidského soužití, bývají označovány jako dysfunkční. Nefunkčními jsou i takové rodiny, ve kterých působí výrazné protispolečenské vlivy, jaké představují například alkoholismus, drogy, kriminalita, duševní nemoci apod.“, uvádí ve své knize Kořa a kol. (2013, s. 71-72)

Jako obecně nejznámější typy nefunkčních rodin jsou v této knize vymezeny následující:

- nezralá rodina;
- přetížená rodina;
- ambiciózní rodina;
- perfekcionalistická rodina;
- autoritářská rodina;
- ochránářská rodina;
- liberální a improvizující rodina;
- odkládající rodina;
- disociovaná rodina.

Kořa a kol. (2013, s. 78) vysvětluje, že se současná rodina transformovala především v oblasti stálosti a pevnosti vazeb. Nazveme-li tyto změny krizí rodinného soužití, projeví se především v těchto oblastech:

- snížená stabilita rodin;
- nízká připravenost pro rodinný a partnerský život;
- změněné postavení ženy;
- demokratizace vztahů uvnitř rodiny;

- prodloužení doby života dětí v rodině;
- pokles počtu rodin;
- ze strany společnosti kladení důrazu na to, aby rodina akceptovala práva dítěte;
- vznik reálné nebo pocitové ekonomické tísně.

2.1 Rozpad rodiny

Nefungující rodina často způsobí, že se mladý člověk rozhodne odejít z domova dříve, než to měl původně v plánu. Život v dysfunkční nebo neúplné rodině ovlivní život každého jejího člena. Změní se činnost zbytku rodiny i její priority. Toto je obtížné k pochopení zejména pro dospívajícího jedince, majícího problémy s vlastní identitou, který vyžaduje v tomto ohledu především určité záruky, pozornost a nechce řešit problémy dospělých. Rodina pro něj přestává být místem bezpečí, opory a vzájemné sounáležitosti a vzniklou situaci řeší unáhleně, bouřlivě či zkratkovitě. Ani jedinec, který v takovéto rodině zůstává, nemusí být ušetřen v dospělosti problémů plynoucích z ne příliš šťastně prožitého dětství. Často se potýká s problémy ve vztazích či napodobuje model soužití svých rodičů.

2.2 Pobyť v ústavu nebo ve vězení

Ani pobyt v náhradní rodině, ústavu nebo zážitek z pobytu ve vězení nemusí přinést žádoucí účinek, pokud se nedostaví včas. Jedinec je vychováván v prostředí, které jej sice chrání, pečuje o něj do určité míry, ale také u něj pěstuje určitý pocit závislosti. Chybí v něm dostatek citu, především pak lásky, osobní přístup, zkušenosti a životní perspektivy důležité, pro jeho budoucnost. Po opuštění těchto zařízení se jedinec ocitá v nedostatečně prozkoumaném prostředí bez sociálních kontaktů a prostředků, což může mít za následek jeho riskantní chování ve smyslu porušování zákona

2.3 Závislost na návykových látkách

Psychické problémy spojené s problémy v rodině, ve škole, v zaměstnání nebo způsobené odchodem z domova jsou v rukách mladých jedinců často řešeny nejruznějšími úniky z reality, ať už je to v podobě pití alkoholu zneužívání

psychoaktivních látek či kriminálním jednáním. Odsud je již malý krůček k bezdomovectví a přemíra problémů s adaptací a závislostmi dokáže stáhnout člověka až na samé dno.

Mezi nejčastěji užívanou drogou patří podle Jakuba Marka a spol. (2012, s. 32) alkohol. Dále si mezi mladými bezdomovci získaly oblibu především marihuana, dále heroin, pervitin, opiáty a čichání ředidel a rozpouštědel.

O jejich kvalitě vypovídá především nízká pořizovací cena a poměrně snadná dostupnost, což s sebou přináší nejrůznější zdravotní komplikace, které se objevují většinou až v době, kdy je na jejich odstranění již pozdě.

2.4 Nezaměstnanost

Sehnat práci je pro bezdomovce prioritou, otázkou přežití, pokud se nechce žít nelegální cestou nebo být závislý na druhých. Většina z nich se však potýká se základními nedostatky, jakými jsou ztracené doklady, nedostatečná kvalifikace a přehnané nároky. Jsou bez bydliště, kontaktů, internetu, chybí jim pracovní návyky a je jim vytýkána nespolehlivost. Z tohoto důvodu si většinou nachází pouze příležitostné brigády nebo práci tzv. na černo. To ovšem jejich problémy neřeší, neboť tyto zálohy pokryjí pouze jejich stravu a někdy i bydlení, ale neřeší např. dluhy nebo nepředvídatelné výdaje či vytvoření určitých rezerv.

3 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY BEZDOMOVECTVÍ A BEZDOMOVců

Dnešní bezdomovci jsou osoby napříč spektrem věku, povolání, zdraví i vzdělání. „Z hlediska věku je nejvíce bezdomovců mezi 20-30 a mezi 50-60 lety,“ uvedl Ilja Hradecký pro časopis Česká pozice. „Lidi potencionálně ohrožených bezdomovectvím u nás žije okolo sta tisíc.“ (Brabec, 2013)

3.1 Specifika subkultury bezdomovců

Skutečnost, že se většina bezdomovců nachází v produktivním věku je důsledkem jejich sebezničujícího života, který jim neumožňuje dožít se vyššího věku. Často se také jedná o mladé lidi, kteří prodělali ústavní výchovu nebo jsou na útěku z rodiny.

Nejvíce bezdomovců nalézáme v oblastech s největší nezaměstnaností - Ostrava, Chomutov, Ústí nad Labem, sever Čech. Mezi bezdomovci nalézáme spíše muže, dost často rozvedené, kteří přenechali byt manželce a dětem a sami skončili bez prostředků. Tito lidé nemají pouze nejzákladnější vzdělání, mohou se zde nacházet i lidé s maturitou, vysokoškoláky nevyjímaje. Ale nutno dodat, že toto je spíše výjimkou.

Odsunutí z nabídky trhu práce, ať už se na tom podílí fakt, že nemají trvalé bydliště, mají zanedbaný vzhled, chatrné zdraví a jsou bez prostředků, vede k hledání práce spíše nelegální či příležitostné, a to za stravu či nocleh. Tento fakt ovšem přiživuje myšlenku, že současný systém podpory v nezaměstnanosti neplní svůj účel, ale spíše prohlubuje vzniklou krizi, závislost a pasivitu. Chybí podporovaná místa, nevyužívá se alternativ veřejně prospěšných prací. Protože je nezaměstnanost velice silně spojená s bezdomovectvím, mělo by jí být věnováno více pozornosti ve snaze zbavit se problému bezdomovectví či alespoň jej omezit. Co se týká kriminality bezdomovců, tak ta mnohdy souvisí s jejich nechvalnou minulostí, kdy jsou tito stigmatizováni společností a není jim dána šance něco změnit. Při pokusech o zařazení do běžného života, ale nemají dostatek prostředků, a tak se uchylují k drobným krádežím. Společnost není bezdomovectvím vůbec nakloněna, což je podněcováno názory, že si za vzniklou situaci mohou dotyční sami. Toto je však zkreslený názor, který - jak uvádí

Průdková (2008) - pouze přispívá ke zvětšení propasti mezi společnostmi a sociálně vyloučenými.

3.1.1 Vzhled a oblečení

„Zprvu těžko poznatelní v davu, dávají posléze svým zanedbaným zevnějškem najevo trápení a potíže svého nového postavení.“ (Hradečtí, 1996, s. 35-42)

Někteří jsou špinaví, páchnou alkoholem a zanedbanou hygienou. Najdeme je v blízkosti supermarketů, v metru, v parcích a všude, kde se prodává alkohol a kde je snazší sehnat něco k jídlu nebo si něco vyžebrot. Svě věci si nosí v igelitové tašce nebo nákupním vozíku. Vyznačují se nezvyklými kombinacemi oblečení, které vychází z faktu, že je najdou většinou jako vyřazené ve sbírkách charitativních akcí nebo u popelnic, kam je druzí odkládají. Toto oblečení je vrstveno především tak, aby bylo co nejvíce funkční pro dané roční období.

3.1.2 Způsob bydlení

Často je vyřeší nález opuštěného či polorozbořeného přístřešku, otevřeného kanálu či drážního domku. Jindy se bezdomovci zdržují především v okolí nebo přímo uvnitř nákupních center, podzemních drah či podchodů ve dne, v noci pak přespávají ve vchodech panelových domů, v azylových domech nebo na ulici v papírových krabicích či kontejnerech. O kultuře bydlení zde nemůže být ani řeč, neboť se většinou nachází mezi odpadky, ve špíně a se zvířaty. Jejich hygiena je nedostačující, což se časem odrazí i na jejich zdraví.

3.1.3 Zdroje obživy

Pomineme-li zdroj příležitostné práce a sběr papíru nebo železa, pak jsou to drobné krádeže, žebrání nebo probírání kontejnerů v nákupních zónách, kde se nachází velké množství uvadajícího ovoce a zeleniny a dále prošlé zboží, které již nemůže být nabídnuto zákazníkům.

Lidé spící na ulici jsou často pod vlivem alkoholu, a proto se stávají velice často oběťmi násilí nebo trestných činů. To má za následek, že se ocitají ve svízelných situacích a bez prostředků. K trestné činnosti se uchylují spíše výjimečně.

3.1.4 Trávení volného času

Pojem volného času je u bezdomovců vágní už jen z toho důvodu, že nepracují, žijí na ulici, a nejsou tudíž vázáni žádnými povinnostmi, tedy ani časem. Ten vyplňují tím, co chtějí právě dělat, nebo tím, co se jim zrovna postaví do cesty. Čas se snaží spíše přežít, než využít. To se týká především jedinců na ulici bez prostředků a vidiny brzkého zlepšení. Ani jedinec patřící mezi tzv. potencionální bezdomovce není na tom lépe. Nedostatek ekonomických prostředků jej omezuje natolik, že si nemůže dovolit žádné aktivity ve volném čase. Tento se pak soustředí pouze na obstarání potravin a věcí, které nesnesou odklad. Takovým způsobem strávený čas se pak negativně odráží na jeho psychice.

4 MLADÍ BEZDOMOVCI A JEJICH SPECIFIKA

Především mladí lidé berou život v nefungující rodině jako ztrátu zázemí, sounáležitosti a bezpečí. Jejich nepříjemné a traumatizující zážitky společně s pocitem, že jsou všem na obtíž a nikomu na nich nezáleží, přispívají k jejich rozhodnutí opustit domov i za cenu jeho ztráty.

„Problematice bezdomovectví mladých lidí je věnována celá řada zahraničních studií, např. výzkumy Lynn Rew (2003), J. Hydea (2005), L. Whitbecka (2009), S. Mallettové, jejích spolupracovníků (2010) a dalších. Česká odborná literatura zatím mnoho informací nenabízí, a pokud existují, jde spíš o přehled empirických zkušeností vyplývajících z práce s mladými bezdomovci. Takové jsou publikace Hradeckého (2007), Průdkové a Novotného (2008) nebo Marka, Strnada a Hotovcové (2012).“ (Vágnerová a kol., 2013, s. 14) Jak dále Vágnerová (2013) ve své knize uvádí, příčiny bezdomovectví jsou u mladých lidí velice rozmanité. Nejde o náhle vzniklý problém, ale o dlouhodobější neřešené a nahromaděné problémy, se kterými se mladý člověk neumí, nebo nechce vypořádat. Velký podíl na jejich situaci má špatně fungující rodina, která problémy ještě umocňuje. Neméně významnou roli hraje i věk dospívajících. Ne každý jedinec žijící na ulici dokáže akceptovat ztrátu základních jistot, jakými jsou spánek, jídlo a bezpečí.

„Pro mladé bezdomovce je typická určitá míra sociální nezakotvenosti, propad ve vzdělání a leckdy i problematické chování, včetně nežádoucích návyků“, píše ve své knize tato autorka. (2013, s. 56). Jak dále Vágnerová popisuje, mladý člověk, který si při výchovném procesu v rodině neosvojil vhodné způsoby chování, se lépe sžije s problematickým a nestandardním životem ve skupině stejně smýšlejících nebo názorově příbuzných vrstevníků na ulici. *„Náplní jejich života bývá dost často flákání a přežívání, které žádné úsilí nevyžaduje“,* podotýká. (Tamtéž, s. 57)

Mnozí z nich berou život na ulici jako útěk před problémy, které způsobili, jiní odešli nedobrovolně z domova, když byli vyhozeni. Jedno ale má odchod z domova společné pro všechny zmiňované, jak uvádí autorka, a to impulsivní a nezodpovědné chování bez ohledu na možné následky do budoucna.

4.1 Touha po svobodě a nezávislost

Jelikož převážnou většinu bezdomovců tvoří lidé mladí a ve středním věku, jejich důvody odchodu na ulici mohou být různé. Jedním z nich může být i jejich mladistvá touha experimentovat, být svobodní a nezávislí. Jindy zase může jít o zcela ojedinělý způsob dokázání svých kvalit a vůle ostatním. Nejčastěji jde ale o nezvládnutí situace a vygradování již nahromaděných problémů.

4.2 Neschopnost uspořádat si svůj život

Právě ztráta domova, neustálé přesuny na nová místa a pocit, že daný jedinec nikam nepatří, mohou mít za následek budoucí neochotu tohoto jedince žijícího na ulici podřizovat se obecně závazným pravidlům a normám a chovat se tak, jak společnost očekává. Tento jedinec je vystaven neustálému strachu o svou bezpečnost, stresu, nepřízní počasí, ztrátě soukromí a předsudkům ze strany společnosti. Ze začátku se snaží udržet si určitou sebeúctu a životní styl. S postupem času a s přijetím bezdomovecké identity však u něj dochází k postupné desocializaci.

4.3 Vliv problematického partnera

Zážitky z dětství, které si s sebou neseme po celý život, mají velký význam na vytváření našich vztahů a posuzování lidí v našem okolí. Vyrůstání v problematickém prostředí, kde chybí dostatek lásky, jistoty, porozumění a kde dítě nemůže načerpat pro svůj budoucí život dostatečné množství zkušeností, se může promítnout do jeho budoucích vztahů. Takoví jedinci opakují nevyhovující modely soužití svých rodičů, což může mít za následek společenské selhání. Dost často si také vybírají nevyhovující a stejně problematické partnery, a jelikož nemají dostatečně vyvinuté sociální dovednosti, často inklinují k asociálnímu chování.

5 Hlavní formy deviantního chování mezi mladými bezdomovci

Bezdomovci žijící na ulici jsou součástí tzv. pouliční kultury. Často jsou to lidé velice skromní a nenároční, ovšem pokud se nejedná o osoby s vypěstovanou závislostí např. na alkoholu nebo omamných látkách.

Jelikož se pohybují v prostředí, kde se nachází mnoho osob s kriminální minulostí, jsou jimi často vlákáni do poměrně riskantních obchodů a díky neznalosti, důvěřivosti či možnosti rychlého výdělku jsou to právě oni, kdo jsou chyceni a potrestáni.

5.1 Majetková trestná činnost

Mezi nejčastěji provozované nelegální činnosti bezdomovců patří drobné krádeže v obchodech. Kradou většinou potraviny, které slouží přímo k jejich obživě, nebo spotřební elektroniku, a jiné konkrétní zboží, po kterém je poptávka. Toto pak smění v pouličních stáncích nebo tržnicích. Jak dále uvádí Jakub Marek a spol. (2012, s. 83), není výjimkou, že se bezdomovci okrádají mezi sebou. K vážné trestné činnosti se ovšem uchylují spíše výjimečně.

5.2 Prostituce

Další poměrně rychlý přivýdělek může znamenat pro bezdomovce prostituce. Přestože je v současné době již na ústupu a přesunula se spíše do klubů a privátů, je využívána především ženami, které mají závazky a ocitnou se ve finanční tísní, anebo mladými muži, kteří tímto způsobem řeší obstarávání si své pravidelné dávky drog.

6 BEZDOMOVECTVÍ A PRÁCE S BEZDOMOVCI V KLADNĚ

Nedávno naše vláda schválila koncepci řešení bezdomovectví na období 2014 až 2020 obsahující moderní způsoby a modely. Existuje také nový evropský fond na podporu nejvíce ohrožených osob potravinami a materiálně. S úspěchem se organizují sbírky potravin.

Předcházet bezdomovectví je samozřejmě rozumnější a méně nákladné. Přesto u nás v současné době neexistuje jednotná koncepce této prevence. Neustále nám chybí všeobecná informovanost o bezdomovectví především u mladší generace a podpora těch, kteří jsou již nějakým způsobem ohroženi.

6.1 Koncepce zastupitelů k problematice bezdomovectví

Město Kladno patří se svými 66 738 obyvateli mezi větší města s poměrně hustou infrastrukturou. Město je rozděleno na 6 okrsků, jež jsou účelově bohatě propojeny kamerovým systémem se služebnou městské policie v rámci realizace Programu prevence kriminality. Ve městě funguje 7 obecně prospěšných společností. Zcela nedostačující jsou služby pro bezdomovce, a to zejména co se týká nízkoprahových zařízení. Město má v plánu vybudovat v nejbližších letech noclehárnu a denní centrum pro bezdomovce a vytvořit zařízení pro rodiny v krizi. (Ing. PECINA, Jindřich. *Kladno chystá novinku pro sociálně slabé* [online]. © 21. 5. 2014 [cit. 31. 1. 2015])

Problematikou teenagerů a mladých lidí v otázkách nevyhovujícího rodinného soužití, školních problémů, návykových látek, kriminality, poruch příjmu potravy nebo extremismu se zabývají formou konzultací a terapeutických skupin: **Intervenční centrum, Informační centrum pro mládež, Centrum pro rodinu, Centrum pro integraci cizinců, Skupina anonymních alkoholiků, Linka důvěry a Člověk v tísní.**

Pro bezdomovce zde funguje **oblastní spolek Českého červeného kříže**, kam je možné přijít a požádat o výměnu šatstva, osprchovat se, dostat teplou polévku v době od 20:00 do 06:00 hod na židli a v teple přečkat studené počasí. Již od roku 2010 zde byla ve spolupráci se sociálním odborem kladenského magistrátu spuštěna akce „Teplá židle“, která se vyhlašuje každou zimu, když klesnou teploty deset stupňů pod nulu.

Podmínkou je pouze střízlivý stav, absence doneseného alkoholu a nebezpečných předmětů. Společně s pracovníky Červeného kříže zde dohlíží na pořádek i příslušník městské policie. Tyto služby využívá okolo 5-10 lidí denně. Informace o této službě si vyměňují bezdomovci mezi sebou a o další informovanost se starají strážníci městské policie a policisté.

Ještě se zde nachází dva **azylové domy**, které jsou však přeplněné. Jeden je pouze pro muže a druhý pouze pro ženy s dětmi. Zcela zde chybí zařízení pro celé rodiny, které se ocitnou bez domova.

6.2 Sociální služby určené pro bezdomovce

Jak je uvedeno v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, mezi tyto služby patří základní a odborné poradenství, sociální péče a služby sociální prevence. Sociální služby mohou být buď poskytovány v terénu, nebo v sociálních zařízeních formou pobytu či ambulantních služeb. Jejich cílem je pomoci osobám s řešením nepříznivé sociální situace a zamezit vzniku nežádoucích společenských jevů vyplývajících z této situace, jakými je např. kriminalita. Všechny poskytované sociální služby jsou zároveň brány i jako sociální prevence, uvádí v knize Průdková (2008). Někdy se jedná o propojení komplexu několika služeb a jindy mají podobu zcela samostatných zařízení lišících se pouze poskytovanými službami. Výhodou propojení několika zařízení v jednotný komplex je možnost vyřešit více problémů najednou.

Při práci s bezdomovci je důležité vědět, o co usilují, popisuje v knize Průdková (2008). Pokud dotyčný bezdomovec o nic neusiluje, veškerá snaha by vyšla na prázdno. Je zapotřebí pohlížet na situaci jako na dočasné řešení, které v žádném případě nemůže nahradit dotyčnému domov, a pokud má být úspěšné, vyžaduje určitý plán a snahu ze strany osoby bez domova.

6.2.1 Terénní služby

Vznikly na začátku 20. století a váží se k sociální pomoci, kterou lidem z ulice poskytují dobrovolníci a nadšenci. Tyto služby jsou specifické z několika hledisek, jak uvádí autoři Průdková a Novotný (2008). Patří sem vyhledávání osob přímo na ulici, kde se dotyční pohybují a žijí, a dále je to důvěrný vztah vybudovaný mezi sociálním

pracovníkem „streetworkerem“ a jeho klientelou, neboť ten je určitým ukazatelem jeho efektivity práce a dovoluje mu nahlédnout do problémů, které se za danou problematikou skrývají. Jedná se o osoby ohrožené sociální exkluzí, které potřebují pomoc a sami ji nevyhledají nebo k ní nemají přístup. Velice důležité je objektivní posouzení situace ze strany pracovníka v terénu, individuální přístup ke každému a jeho nabídka možnosti řešení, zlepšení či součinnosti se sociálními službami osobám, které se zde nacházejí. Na úspěšnosti celého jednání se významnou měrou podílí také dobrovolnost ze strany bezdomovecké komunity, aby tato měla zájem a byla motivována ke změně své situace a aktivně se na ní v rámci svých možností podílela. Velice důležitá je také podpora samostatnosti a soběstačnosti těchto osob, která by zbytečně nevytvářela vznik závislosti klienta na sociálních službách – nenabízet služby, které dotyčný nepotřebuje, nevyžaduje anebo dokonce ty, které odmítá. To však neznamená, že by klient neměl mít možnost být informován o veškerých nárocích vztahujících se k jeho osobě a situaci, ve které se nalézá. Dále je zapotřebí u takového jedince posílit kromě mezilidských vztahů také sebeúctu, sebepojetí a sebehodnoty. (Baláž, 2010).

Aby byly terénní služby neustále zkvalitňovány, byla roku 1997 založena Česká asociace streetwork (ČAS), která se snaží zakomponovat do práce a školení svých členů již získané poznatky a zkušenosti z práce terénních pracovníků.

6.2.2 Nízkoprahové služby a ubytovací služby

Nízkoprahové denní centrum poskytuje člověku možnost si zde odpočinout, najíst se, umýt se, obléknout se či si vyprat oblečení. Jedinou podmínkou je dodržovat vnitřní řád a nebyť agresivní, nakažený infekčním onemocněním nebo pod vlivem alkoholu či drog. Centrum může být dotyčnému nápomocno v kontaktu s institucemi, zvyšuje jeho informovanost ohledně možné pomoci, např. vybavení nezbytných formalit ohledně zajištění platných dokladů, zprostředkování kontaktu s rodinou, získání motivace ke změně života a hledání alternativ řešení jeho problému.

Noclehárny poskytují lidem bez přístřeší střechu nad hlavou, možnost přespání i opakovaně a možnost hygieny či stravy, a to někdy zdarma či za drobnou úplatu. Omezení jsou stejná jako při vstupu do denních center. Osoba se prokáže dokladem, je

seznámena s vnitřním řádem, své věci si uloží do uzamykatelné skříňky a po probuzení odchází. Tato zařízení fungují pouze přes noc a tím se snaží přimět dotyčného k řešení své sociální situace. I tady jsou pracovníci schopni poskytnout dotyčnému klientovi patřičné informace, součinnost s ostatními sociálními službami, eventuálně přispět poradenstvím.

Azylový dům poskytuje vyšší standard služeb bezdomovcům, kteří mají zájem řešit svou svízelnou situaci, a klade na ně daleko větší nároky. Jejich posláním není tedy pouze poskytnutí přístřeší, ale také aktivní řešení sociální situace dotyčného. Jsou rozděleny na azylové domy pro ženy, muže a matky s dětmi. Zvláštností je fakt, že u nás neexistují azylové domy pro muže s dětmi, jako by taková situace ani nemohla nastat, píše Průdková a Novotný (2008, s. 46). Tato situace je řešena pouze shovívavostí pracovníků azylových domů pro matky s dětmi, protože jinde u nás malé děti přebývat nemohou. Osoba zde zpravidla pobývá několik týdnů až měsíců a během této doby se snaží svou situaci vyřešit ve spolupráci s pracovníky azylového domu. Zde je mu vytvořen individuální plán s přímo vytyčenými cíli a po dotyčném je požadována jeho aktivní účast na jejich plnění. Jde především o to, aby osoba měla platné doklady, našla si zaměstnání a řešila otázku budoucího bydlení.

Chráněné bydlení pro bezdomovce u nás prakticky neexistuje. Důvodem jsou chybějící finance na realizaci takovýchto projektů. Přestože by to bylo nejefektivnější řešení, které by odbouralo i případné nálepkování dotyčného, tak i tato varianta má své slabé stránky. Jednou z nich je i odpovědnost dotyčného vést normální život, bez závislosti na sociálních službách a smysluplně vyplňovat svůj volný čas.

Domy na půl cesty jsou určeny mladým lidem, kteří opouštějí zařízení ochranné či ústavní výchovy, popř. přicházejí z výkonu trestu či ochranné léčby a nemají se kam vrátit. Tyto osoby zde mohou pobývat až rok, ale musí studovat nebo pracovat. Zařízení jim poskytuje informace, poradenství, krizovou intervenci. Naučí se zde starat o sebe i o domácnost, vařit nebo hospodařit s penězi.

Krizová lůžka by měla být součástí každého regionu. V případě, kdy by to vyžadovaly mimořádné okolnosti, např. při velkých mrazech, naplněné kapacity nocleháren a azylových domů apod.

Domovy se zvláštním režimem zajišťují pobytové služby pro osoby se sníženou soběstačností z důvodů chronického onemocnění či závislosti. Režim je zde upraven dle skladby klientů.

Průdková (2008) ve své knize přichází s nápadem pro zřízení ohříváren pro bezdomovce, které by byly celou noc přístupné bez jakýchkoliv omezení, minimálně vybavené, ale zamezily by umrznutí lidí, kteří nemohou ve velkých mrazech využít jiných zastřešených a vytopených zařízení.

Další cestou, jak lidem na ulici alespoň částečně pomoci, je dobročinnost formou finančního příspěvku nebo jen poskytnutím starého a nepotřebného šatstva či přebytků. Mezi nejpotřebnější patří potraviny, hygienické potřeby, lůžkoviny. Tyto lze téměř kdykoliv odnést na nejbližší zařízení určené pro bezdomovce.

Zařízení pro bezdomovce jsou zřizována především neziskovými nestátními organizacemi a dále kraji či městy. Řada z nich je spojována s nějakou církví. Mezi nejznámější neziskové organizace patří např. občanské sdružení **Naděje**, které vzniklo v roce 1990 jako sdružení napomáhající integraci uprchlíků, a poté se zaměřilo na osoby bez domova a příchozí z vězení. Dříve to bylo pouze dobrovolnické úsilí okolo Vlastimily Hradecké a dnes má již několik poboček po celé ČR.

Armáda spásy působí v České republice od roku 1919, ale znovu byla obnovena až za vlády Václava Havla po roce 1989. Provozuje noclehárny a azylové domy.

Sdružení **Česká katolická charita** (SČKCH) je u nás největším nestátním poskytovatelem sociálních a sociálně zdravotních služeb, jež sahají i do zahraničí. Zřizovatelem je katolická církev, která provozuje noclehárny, azylové domy a domy na půl cesty.

Nový prostor je občanské sdružení, které vzniklo v roce 1999 v Praze. Vydává stejnojmenný časopis, jehož prostřednictvím je medializována sociální politika a je poukazováno na ožehavé problémy bezprostředně související s bezdomovectvím. Kamelotům z řad bezdomovců je prodejem tohoto časopisu umožněno vydělat si určitý obnos peněz, uvědomit si jejich hodnotu, překonat závislost na sociální péči a hlavně najít pozitivní přístup ke svému životu, který by mu pomohl dostat se z jeho situace.

Mezi další nestátní organizace pracující s lidmi bez domova patří např. **ADRA, ASYL, DOMOV MATKY TEREZY, EXODUS.**

PRAKTICKÁ ČÁST

7 ZKOUMANÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU

Bezdomovci představují poměrně velice různorodou skupinu, která se vyznačuje absencí něčeho tak důvěrně známého a pro nás ostatní tak samozřejmého, jako je „domov.“ Bezdomovství tedy neznamená pouze to, že člověk nemá střechu nad hlavou, ale chybí mu cosi jako útočiště, bezpečí, soukromí a společenství podobně smýšlejících a milovaných lidí. Zejména v posledních letech se začínají řady bezdomovců výrazně omlazovat. Ale co je tím důvodem? Může si mladý člověk zvolit bezdomovectví jako alternativu života, nebo se jedná pouze o krajní řešení? Cílem mého výzkumu bylo poodhalit život mladých bezdomovců, pochopit, jak se staví k bezdomovství a jak jej vnímají a prožívají, co plánují do budoucna a zda usilují o změnu.

7.1 Výzkumné tvrzení a příprava kvalitativního výzkumu

Pokud se podíváme do Evropy, je patrné, že značnou část bezdomovecké komunity tvoří mladí lidé do 40 let, a to více jak 70 procent. U nás jsou to především lidé středního věku, ale jelikož se tato hranice neustále snižuje, můžeme předpokládat, že se tento trend bude neustále posouvat směrem dolů i u nás. Proto jsem se ve své praktické části zaměřila na sledování bezdomovecké komunity lidí do 40 let věku.

Odchod mladých lidí na ulici, který začíná často nerozvážným útekem z domova, je pro některé z nich začátkem strastiplné cesty, která vede k postupnému propadu až na samé dno společnosti. Jak uvádí Hradečtí (1996, s. 50), „*největšímu riziku bezdomovství je vystavena osoba osamělá, izolovaná, která rodinu opustila či jí byla opuštěna.*“ Co tedy způsobí, že se z mladého člověka stane bezdomovec? Bezdomovectví na jedné straně zbavuje člověka některých povinností, ale na druhé straně jej neochraňuje před důsledky, které s sebou přináší osamocení a nebezpečný život na ulici. To může mít za následek devastaci a postupnou desocializaci jedince.

Mladý člověk vyniká svým osobitým a neotřelým pohledem na svět, miluje svobodu, nezávislost a rád se svým životem experimentuje. Nesnáší kritiku, příkazy a zodpovědnosti by se nejraději vyhnul. Jeho zbrklá a unáhlená rozhodnutí jsou dost

často začátkem dalších problémů. Útěk, i když většinou nic neřeší, je pro některé z mladých jedinou možností, jak situaci zvládnout.

Chtěla bych vyvrátit tvrzení, že mladí lidé si bezdomovectví vybírají účelově jako zjednodušenou alternativu žití bez závazků a povinností. Chtěla bych dokázat, že to jsou právě věk, neznalosti a nezkušenost, co mají zásadní vliv na rozhodování mladých a že k tomu dochází spíše nevědomky než úmyslně.

7.2 Metoda získávání dat

K průzkumu jsem využila svého povolání policistky Oddělení hlídkové služby Kladno. Jako členka tohoto motorizovaného týmu se každodenně ve službě setkávám s bezdomovci a řeším s nimi nejrůznější problémy. Navzájem se velice dobře známe, a tudíž zde odpadá bariéra neosobního přístupu.

Přistoupila jsem na výzkum kvalitativní, který mi umožní skrz osobní kontakt pohled na jejich situaci a do jejich života. Respondenty jsem seznámila s účelem a cílem svého průzkumu. Zvolila jsem si metodu polostrukturovaných rozhovorů, kterou jsem jim vysvětlila, aby věděli, jak bude rozhovor probíhat, a abych předešla jejich nejistotě a znepokojení. Tuto formu jsem použila z toho důvodu, že někteří neuměli psát česky, neměli čitelné písmo, měli zraněné končetiny nebo se jim nechtělo psát. Z důvodu anonymity, kterou jsem jim přislíbila, neuvádím celá jména dotazovaných, ale pouze jejich iniciály. Všechny osoby jsem ubezpečila, že informace, které mi sdělí, použiji pouze pro svůj průzkum.

Metoda polostrukturovaného rozhovoru se mi zdála nejvhodnější také z důvodu, že jsem mohla stylizovat otázky každému z oslovených přímo na tělo. Mým cílem bylo proniknout do konkrétního případu a objevit nové souvislosti, které by napomohly pochopení myšlení a chování respondentů a provedly analýzu tohoto prostředí. Otázky byly vzhledem k výzkumnému problému zaměřeny na minulost, přítomnost i do budoucna.

„Polostrukturovaný rozhovor je částečně řízený rozhovor s předem připravenými otázkami, pořadí otázek se může měnit, některé otázky se mohou vynechávat či se během rozhovoru podle situace mohou přidávat. Výhodou těchto rozhovorů je, že jsou flexibilnější a volnější než strukturované, ale jsou organizovanější a systematictější než

rozhovory nestrukturované.“ (wiki.knihovna.cz: Kvalitativní rozhovory – polo strukturované a nestrukturované – <http://wiki.knihovna.cz/>)

Připravila jsem si celkem 20 otázek, zaměřených na zjištění rodinného klima před odchodem z domu, zmapování současné situace a výhled do budoucna. Každý rozhovor trval okolo 30 minut.

Aby můj průzkum nebyl pouze jednostranně zaměřen, oslovila jsem ještě 5 pracovníků z řad zaměstnanců a dobrovolníků organizací pracujících ve prospěch bezdomovců na Kladně a těm jsem položila 5 otázek týkajících se jejich klientů. Zvolila jsem rovněž formu polostrukturovaného rozhovoru, neboť se většinou jednalo o dojíždějící pracovníky, kteří si na rozhovor se mnou vyčlenili malý prostor ze svého pracovního času.

7.3 Výběr respondentů

Vybírala jsem si mezi bezdomovci osoby, o kterých vím, že jsou sdílnější, a od nichž se mohu dozvědět více informací, protože dobře znají uvedené prostředí a mohou o něm podávat věrohodné informace. Na druhou stranu je nutné podotknout, že většina z nich jsou uživateli některých návykových látek, a proto byla na místě jistá rezervovanost při vyhodnocování odpovědí. Dbala jsem však na to, aby všichni dotazovaní byli při rozhovoru se mnou ve stavu, kdy jsou schopni adekvátního úsudku, tedy aby na nich nebylo patrné požití alkoholu či drogy.

Jednalo se o 10 osob žijících převážně na ulici, které využívají sociální služby pouze výjimečně. Většina z nich nečerpá sociální dávky a má příjem buď z příležitostné práce, žebrání nebo ze sběru železa. Pouze ojediněle, především pak v zimních měsících, využívají bezplatné služby charitativních organizací. Z těchto osob tvoří více jak polovinu cizinci, kteří přišli na naše území za prací, o kterou následně přišli. Jelikož zde však pobývají delší dobu, umí dobře česky.

8 REALIZACE KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

Tento výzkum byl realizován v dubnu a květnu 2015 na Kladně, kde jsem dlouhou dobu žila a kde také pracuji. Jedná se o město, které kdysi těžilo především z odvětví těžkého strojírenského průmyslu a uhelných dolů. Po uzavření dolů a závodu POLDI se zde počet nezaměstnaných téměř ztrojnásobil.

Při rozhovorech s uvedenými osobami jsem si dělala poznámky a ty jsem pak následně převedla do této práce. Držela jsem se zadání svých otázek, které jsem pro některé jedince musela ještě blíže specifikovat nebo rozvést a zajímavé informace zjištěné navíc jsem u dotyčného ponechala.

Otázky:

- 1) Jaký je váš věk? (do dvaceti let, do třiceti let, do čtyřiceti let, 40 a více let)
- 2) Jak dlouho žijete na ulici mimo domov? (do 2 let, do 5 let, do 10 let, více jak 10 let)
- 3) Pocházíte z úplné, či neúplné rodiny? (ano, ne)
- 4) Kolik máte sourozenců? (1, 2, 3 a více)
- 5) Byl(a) jste v dětství fyzicky trestán? (ano, ne)
- 6) Byl váš vztah s rodiči problematický? (ano, ne)
- 7) Jakého vzdělání jste dosáhl(a)? (základní, střední, střední s maturitou, vyšší odborné, vysokoškolské)
- 8) Byl(a) jste někdy zaměstnán(a)? (ano, ne)
- 9) Jste uživatelem (kou) některé z drog? (ano, ne)
- 10) Jste evidovaný (á) žadatel(ka) o práci? (ano, ne)
- 11) Jste v kontaktu se svou rodinou? (ano, ne)
- 12) Vyhovuje vám současný styl života? (ano, ne)
- 13) Chtěl(a) byste získat práci a bydlení? (ano, ne)
- 14) Jste ochoten (na) chodit každý den do zaměstnání? (ano, ne)

- 15) Máte nějaký vztah? (ano, ne)
- 16) Páchal(a) jste někdy trestnou činnost? (ano, ne)
- 17) Máte strach o svůj život? (ano, ne)
- 18) Máte přátele i mimo komunitu bezdomovců? (ano, ne)
- 19) Kdybyste vyhrál(a) velký obnos peněz, co byste s ním udělal (a)? (změnil (a) bych svou situaci, neměnil(a) bych a využil(a) bych peníze jinak)
- 20) Zvolil(a) byste si bezdomovectví dobrovolně? (ano, ne)

Otázky pro pracovníky Českého červeného kříže, Integračního centra a Člověka v tísní:

- 1) Máte pocit, že přibývá lidí, kteří využívají služeb vaší organizace? (ano, ne)
- 2) Jaká věková skupina klientů je u vás nejvíce zastoupena? (do 20, do 30, 40 a více let)
- 3) Vrací se k vám vaši klienti, nebo se vám daří tyto jedince úspěšně integrovat do společnosti? (ano, ne)
- 4) Jaká je vaše spolupráce s ostatními organizacemi pomáhajícími bezdomovcům? (je minimální, je dostačující, o žádné nevím)
- 5) Co si myslíte, že nejvíc trápí dnešní mladé lidi? (otevřená otázka)

9 ZÍSKANÁ DATA A JEJICH INTERPRETACE

M. K., 35 let, muž, na ulici už od 17 let. Vypráví, že si pamatuje na dobu, kdy byli naprosto normální rodina. Měl ještě 2 starší sestry, ale ty odešly, když mu bylo asi tak 10 let. V té době začal mít táta problémy v práci a začal pít. Po příchodu domů se s mámou často hádali a táta ji někdy i uhodil. Když se snažil mámy zastat, zmlátil i jeho. Začal ho proto strašně nenávidět, a když od něj matka odešla za jiným mužem, raději z domova utekl. Přespával po kamarádech nebo u příbuzných. V 16 letech se zamiloval, ale vztah mu nevyšel. Stal se otcem, ale o své dítě se nestaral. Pracoval jako příležitostný dělník na stavbách po celé republice asi 2 roky. Absolvoval pouze základní školu a 1 rok učebního oboru zedník. Jak on sám říká, tak bylo období, kdy měl práci. Žil ze dne na den a budoucnost neřešil. Bydlení si nesháněl, vždycky bylo kde a u koho přespát. Poté o práci přišel a dlouho nemohl jinou nalézt. Začal pít, a aby měl na pití, začal krást a dneska nocuje v polorozbořené hájovně, kde přebývá s ještě dalšími třemi bezdomovci. Partnerku nemá. Je přesvědčený, že protože nemá slušné oblečení a smrdí, tak ho nikdo nezaměstná, i když by pracoval rád a kdekoliv. Na úřad jít nemůže, protože někde ztratil své doklady a styděl by se tam přijít kvůli svému vzhledu. Na otázku ohledně své budoucnosti odpovídá, že už to takhle doklepe, že už si zvykl. Sestry bydlí daleko, a proto se s nimi nestýká, matka se odstěhovala neznámo kam. Kamarády má i mimo bezdomovce, ale stydí se za něj, a proto za nimi nemůže chodit. Strach ze smrti nemá a drogy nebere. Kdyby vyhrál, tak by odcestoval do zahraničí a už by se sem nikdy nevrátil. Bezdomovectví by si nikdy nevybral.

J. K. a D. T. 19 a 27 let, žena a muž, pohybují se spolu na ulici již 2 roky. Muž je slovenské národnosti. Seznámili se v hospodě, když J. K. odcizila příteli D. T. mobilní telefon. D. T. to chtěl s J. K. vyřešit a ukázalo se, že ji matka vyhodila z domu a ona nemá žádné peníze na jídlo, a tak krade. Doma ji fyzicky netrestali, protože doma moc času netrávila. Svědkem domácího násilí nikdy nebyla. Telefon J. K. vrátila a s D. T. žije na ulici již 2 roky. D. T. byl od mala problematické dítě, na ulici je již od 15 let. S otcem moc nevycházel. Chytil se party a začal fetovat, dnes je uživatelem pervitinu i společně se svojí partnerkou J. K. Oba chodí společně krást do velkých obchodních domů a J. K. si navíc přivydělává jako prostitutka. O svém dětství oba shodně tvrdí, že na něj nevzpomínají v dobrém, protože pochází z početných rodin. D. T. sem přišel se

svou rodinou ze Slovenska a J. K. žila se svou rodinou v polorozpadlém domě pro nepřizpůsobivé občany. J. K. neví, kolik má v současné době sourozenců. D. T. má pět sourozenců, nikdy jej doma bezdůvodně netrestali, domácí násilí nezažil. Oba mají vystudovanou pouze základní školu a o hledání práce evidentně nestojí. Tvrdí, že si peníze pro vlastní potřebu dokážou vydělat. Co se bude dít do budoucna, to neví, neplánují a žijí přítomností. Přátel mají prý spoustu a nejsou to bezdomovci. S ostatními bezdomovci se moc nestýkají. J. K. nikdy nepracovala. D. T. působil půl roku jako člen security, ale pro neshody se šéfem ho vyhodili. Přivydělává si tím, že obchází starší občany a skládá uhlí, štípe dříví anebo odváží kovový šrot do sběrný. S rodinami se nestýkají, pouze J. K. má dovoleno od tety přijít se 1 x týdně vykoupat a dostane i najíst. Strach ze smrti má J. K., D. T se ničeho nebojí. Kdyby vyhráli větší obnos peněz, tak by si J. K. koupila něco na sebe a chtěla by se podívat k moři a D. T. by to oslavil a koupil by si nový mobilní telefon a auto. Za bezdomovce se ani jeden nepočítá, protože je nechává jeden starý pán přespat v jeho chatce u pole. Jedná se o jednopokojovou dřevěnou chatku bez vody, plynu, elektřiny a WC. Jak uvádí D. T., tak na tom nejsou zase tak špatně a dá se na to zvyknout. Bezdomovectví by si nikdy nezvolili a do práce chodit nechtějí, i když lepší bydlení by se jim hodilo.

W. H. 26 let, muž polské národnosti, 2 roky na ulici. Vychovávali ho babička s dědou, rodiče nepoznal. Ti ho netrestali, cítil se s nimi fajn. Když ale zemřeli, odjel do Čech za příbuznými. Byl tady chvíli na návštěvě a rozhodl se, že si v Čechách najde práci a zůstane tady bydlet. Vyučil se jako mechanik. Pracoval ve fabrice jako dělník 5 let, pak o práci přišel. Když neměl z čeho platit ubytovnu, skončil na ulici. Našel si přátele mezi bezdomovci a práci si již nehledá. Kouří marihuanu a tvrdí, že mu nic nechybí. Peníze si vydělává žebráním na vlakovém nádraží nebo v okolí supermarketů. Dost holduje alkoholu. Kromě bezdomovců se s nikým nestýká. Mrzí ho, že přišel o práci, protože by do ní chodil rád., ale jenom když on by chtěl. Kdyby mu dal někdo bydlení, tak by byl rád. Nemá strach ze smrti. Pokud by vyhrál velký obnos peněz, tak by každému ze svých přátel bezdomovců něco dal. Neví, co by si za to pořídil. Rodinu již nemá a se vzdálenými příbuznými si nemá co říct. Bezdomovectví by si nikdy dobrovolně nezvolil. Vztah žádný nemá. Přestupky ani jinou trestnou činnost prý nepáchá.

V. K. 30 let, muž, na ulici je 12 let. Celý život prožil v dětském domově. O své biologické rodiče se nikdy nezajímal. V dětském domově se mu líbilo, podíval se dokonce i do ciziny. Vyučil se kuchařem. Po odchodu z dětského domova přestal pod vlivem party chodit do práce a začal užívat drogy. Do té doby drogy neužíval, ale kamarád ho vzal do party, kde je užívali všichni, a tak začal i on. Několikrát nastoupil do léčebny na odvykací léčbu, ale nikdy ji nedokončil. Vydržel abstinovat půl roku. V současné době o sobě tvrdí, že je pouze příležitostným konzumentem marihuany a pervitinu. Na dětství vzpomíná rád. V domově měl spoustu přátel, ale po odchodu už nikoho z nich neviděl. Jeho přátelé jsou lidé z jeho party, kteří jsou také uživateli drog a nejsou bezdomovci. Práci by si rád našel, ale nemá potřebné doklady pro úřady, evidovaný není a muselo by se jednat o práci dobře placenou. Každý den by do ní rozhodně nechodil. Přespává ještě s přítelkyní po suterénech a sklepech panelových domů. Odkud bere peníze na drogy a na jídlo, nedokázal říct. Ví o něm ale, že drogy distribuuje. Přiznal i pár drobných krádeží v supermarketech. Kdyby vyhrál větší obnos peněz, tak by si koupil pořádné auto, udělal by si řidičák a s kamarády by to oslavil. Smrti se nebojí a bezdomovectví by si nikdy dobrovolně nevybral. Současný stav mu nevyhovuje, ale nemá ho jak změnit. Bydlení by rád získal, ale práci by si chtěl vybrat podle sebe.

J. M. 24 let, muž ukrajinské národnosti, na ulici od 21 let. J. M. pochází z rodiny, kde byli oba rodiče velice pracovně vytížení. Rodina pochází z Ukrajiny a rodiče k nám odešli za prací. J. M. vychodil základní školu na Ukrajině. Tady nastoupil na střední školu, ale ta ho nebavila, a tak začal chodit za školu. Přátele neměl. Ve druhém ročníku ho vyloučili. S otcem neměl dobré vztahy. Odešel z domova a nyní bydlí v opuštěné garáži na okraji města s pár bezdomovci. V kontaktu je pouze s matkou, která jej nechává umýt a najíst, když není doma otec. Má jednoho sourozence, který navštěvuje mateřskou školu. Nikdy jej doma netrestali tělesnými tresty, rodiče spolu vycházeli dobře. Příležitostně si zapálí marihuanu. Není zaregistrovaný jako uchazeč o zaměstnání, protože si chce zatím užívat svobodného života, ale příležitostně se nechává zaměstnávat v supermarketech na vykládku kamionů. Do budoucna ovšem plánuje, že si nějakou dobrou práci najde a bude bydlet lépe. Přítelkyni nemá a jednou ukradl v obchodě čokoládu. Chtěl by mít víc přátel, ale místní chlapi jsou jiní. Na smrt

nemyslí. Kdyby vyhrál velký obnos peněz, tak by se s matkou a malým bratrem odstěhoval do jiného města. Bezdomovectví by si nikdy nevybral.

L. K. a Z. P. 37 a 33 let, oba jsou muži, na ulici jsou spolu asi 10 let. Jedná se o homosexuální pár, který obývá dřevník na pozemku dalšího homosexuálního muže. Tento je za drobné práce v domácnosti a za příležitostný sex nechává u sebe již 5 let bydlet. L. K. se vyučil jako strojař, má maturitu a o práci přišel, když na Kladně zavřeli ocelárny POLDI v roce 1997. Z. P. je vyučen jako horník a ve stejném roce přišel i on o práci, když byla uzavřena šachta Mayrau. L. K. má sestru a Z. P. má dvě sestry. Doma nikdy nebyli svědky domácího násilí a vztahy s rodiči měli normální. S rodinou se ani jeden nestýká. Žijí spolu již 6 let a jejich život jim vyhovuje. Nikdy nekradli a živí se sběrem železa. Oba velmi holdují alkoholu, zejména L. K., který již absolvoval protialkoholní léčbu. Drogy nezkusili. Moc se s okolím nebaví, akorát mezi sebou a s panem domácím. Bezdomovce nevyhledávají. Doufají, že je tam nechá jejich domácí co nejdéle bydlet, se současným stavem jsou spokojeni. Po lepším bydlení se jim nestýská a práce by jim nevadila, pouze by nesměla být každý den. Kdyby vyhráli, tak by to určitě oslavili a pak by si peníze rozdělili a nějakou dobu by nemuseli nic dělat. Smrti se nebojí, jenom by nechtěli přežít jeden druhého, to by je oba trápilo. Bezdomovectví by si nikdy dobrovolně nevybrali.

M. K., 28 let, žena, na ulici od 24 let. M. K. vyhodila matka z domu v 19 letech poté, co se zamilovala do romského chlapce. Žila pouze s matkou a dvěma mladšími bratry. Matka ji nikdy fyzicky netrestala a s domácím násilím se v rodině nesetkala. Má vystudovaný učební obor s maturitou. Drogy nikdy nebrala a prý ani nikdy brát nebude. Trestnou činnost nepáchá. Ráda se napije vína, ale jen tak pro chuť. V současné době je evidována na úřadu práce a ráda by pracovala. Občas zajde za matkou anebo se potká s bratry ve městě. Když přítel přišel o práci, ona zrovna nastupovala do nemocnice jako zdravotní sestra. Pronajali si byt, ale jelikož přítel práci nesehnal, tak M. K. živila oba. Vydrželi to takhle pouze několik měsíců a pak se byli nuceni nastěhovat do vybydleného domu k přítelovým rodičům. Zde obývali místnost ještě s rodinou přítelovy sestry, což M. K. nevydržela, a přítele po 3 letech opustila. Bydlela po podnájmeh a nedostatek peněz řešila půjčkami. Exekuci na plat řešila odchodem ze zaměstnání a touláním po městě. Nakonec si našla přítele, který bydlí v opuštěném drážním domku a zde s ním přebývá již 4 roky. Smrti a také nemocí se bojí. Kdyby

vyhrála větší obnos peněz, tak by si určitě koupila svůj domek a konečně by si pořídila rodinu. Nikdy by si dobrovolně bezdomovectví nevybrala.

Posledním v mém výzkumu je můj bývalý spolužák **D. T.** Je mu **40 let**, je to muž, na ulici je 2 roky. Pochází z úplné a velmi vzdělané rodiny. Sourozence nemá a s rodinou se občas vídá. Jeho rodiče jej nikdy fyzicky netrestali a s oběma dobře vycházel. Vystudoval gymnázium a podnikal necelých 10 let. V mládí vyzkoušel marihuanu, ale jinak mu drogy nic neříkají a alkohol téměř nepije. Díky úvěrovým podvodům se dostal do vězení, přišel o majetek a má veliké dluhy. Vystřídal několik zaměstnání, ale nikde nevydržel déle jak 3 měsíce. Pracuje hlavně brigádně a snaží se umořovat své dluhy. Občas, převážně v zimních měsících, přespává na ubytovně, v létě stanuje v zalesněné části Kladna proto, aby ušetřil. Snaží se i vylepšit vztahy s rodiči, což se mu v poslední době daří. Vztah nemá, jak sám říká, protože by neměl co nabídnout. Je si vědom, že na ulici jej dostaly důsledky jeho trestné činnosti, a moc toho lituje. Kdyby mohl, tak by své problémy s podnikáním řešil jinak. S přáteli se moc nestýká, za svůj současný život se stydí. Ze smrti nemá strach. Kdyby vyhrál větší množství peněz, tak by znovu rozjel podnikání. Hlavně by chtěl změnit současný život a dokázat rodičům, že není tak špatný člověk. V současné době je zaevidován na úřadu práce jako žadatel o zaměstnání.

Odpovědi pracovníků neziskových organizací:

M. M., 32 let, pracovník Českého červeného kříže

Pracuje zde již 8 let jako dobrovolník. Myslí si, že lidí bez domova přibývá, ale nejsou to ti, kteří dochází do jejich organizace. Tady se spíše setkává s lidmi, kteří se již smířili se životem na ulici a kteří vyhledávají jejich služby za účelem zmírnění nehostinných podmínek venku. Nejčastějšími klienty jsou u nich lidé okolo 40-45 let, většinou muži. Tito klienti jsou s nimi v kontaktu především v zimních měsících, kdy pravidelně využívají možnosti přespání, najezení a oblečení. Tito lidé, i když je jim nabízena další možnost řešení jejich problému, ji většinou nevyužijí, kromě vyřízení platných dokladů či ošetření zranění. Jejich organizace spolupracuje s obecním úřadem, MP, PČR, oblastní nemocnicí, Intervenčním centrem a pobočkou Člověka v tísní. Mladé lidi podle jeho názoru nejvíce trápí otázka bydlení.

R. K., 21, pracovnice Českého červeného kříže

V této organizaci působí asi 2 roky. Je přesvědčena, že lidí na ulici přibývá, ale je to způsobeno spíše přílivem uprchlíků a nelegálních dělníků k nám. Nejčastější věková skupina, se kterou se zde setkává, je ve věku okolo 50 let. Tito lidé se nesnaží svou situaci vyřešit do budoucna, ale řeší pouze aktuální problémy, jakými jsou strava, ošacení, spánek. Jednomu ze svých klientů, kterého našli jejich terénní pracovníci, zprostředkovali operaci očí, kterou nutně potřeboval. Podle ní dnešní mladé lidi nejvíce trápí nedostatek dobře placených míst a špatná dostupnost bydlení.

J. J., 48 let, pracovník Intervenčního centra

V této organizaci pracuje již 10 let. Zda přibývá lidí na ulici, neví, ale podle jeho názoru je více těch, kteří řeší své problémy odchodem od partnera, k rodičům, známým nebo na ubytovnu. Přibývá také podle něj obětí domácího násilí. Nejčastěji je jeho organizace navštěvována ženami okolo 30 let. Jejich spolupráce je především s OSPOD, PČR a neziskovými organizacemi zabývajícími se týranými lidmi a lidmi se závislostmi. Mladí lidé podle jeho názoru nejsou ochotni a ani neumí spolu komunikovat. Velkým problémem je snadná dostupnost návykových látek a brutalita, která je přítomna všude kolem nás - televize, hry, za volantem, na ulici.

G. B., 20 let, pracovnice organizace Člověk v tísni

Pracuje jako externí pracovnice 2 roky. Podle ní přibývá lidí na ulici, což je způsobeno částečně přílivem zahraničních dělníků a uprchlíků, ale také tím, že dnešní mladá generace odmítá pracovat. Jelikož zde působí pouze 2 x týdně a poskytuje pouze poradenskou službu, ve které odkazuje na jiné organizace, tak se zde málokdy setkává se stejnými klienty. Svým klientům, kteří jsou věkově neomezeni, zprostředkovává nejčastěji kontakty na specialisty z oblastí lékařských, na odvykací skupiny, DETOX, azylové domy, právníky, OSPOD, PČR, intervenční centra, Červený kříž. Dnešní mladí lidé si podle ní neváží základních hodnot, jakými jsou např. zdraví nebo život. Zbytečně riskují a experimentují a své činy nedomýšlí, ať se jedná o útoky z domova, drogy nebo kriminalitu.

J. L., 42 let, pracovník Azylového domu pro muže

V azylovém domě pracuje asi 7 let. Bezdomovců podle něj přibývá, neboť jejich azylový dům je prakticky neustále zaplněn, a i přesto nestačí pokrýt všechny požadavky. Nejčastěji se zde setkává s muži ve věku 38-45 let, kteří řeší problém s rozpadem manželství a následnou ztrátou domova. Jelikož zde mohou být klienti ubytováni pouze na dobu omezenou a poptávka je opravdu veliká, tak se zde s nimi již opakovaně nesetkává. Svým klientům pomáhá zprostředkovat kromě bydlení a stravy také příležitostnou práci, pomáhá s vyřizováním dokladů, zprostředkováním kontaktů na právníky, sociální odbor, shánění náhradního bydlení. Pracovníci azylového domu spolupracují především s úřadem práce, MP, PČR. Podle jeho názoru dnešní mladé lidi nic trápí. Nejdříve konají a potom přemýšlí. Chtějí si pouze užívat a nenést zato žádnou zodpovědnost. Sleduje to na dětech svých klientů, kteří se nesnaží svým rodičům pomoci, ale chodí si sem za nimi pouze pro peníze.

10 VYHODNOCENÍ EMPIRICKÝCH DAT

Z celkového množství oslovených bezdomovců tvořili většinu muži. Průměrná doba pobytu na ulici činila 6,5 roku, což bylo způsobeno tím, že 4 z dotázaných respondentů žili na ulici 10 a více let a jednalo se o věkově nejstarší osoby.

Nejvíce byla zastoupena skupina bezdomovců do 30 let – polovina dotázaných, dále 1 osoba byla do 20 let a 2 osoby byly ve věku 40 a více let.

Velkým překvapením bylo pro mě zjištění, že více jak polovina oslovených osob pocházela z úplné rodiny a pouze 3 osoby z rodiny neúplné. Z osob, které pocházely z neúplných rodin, byly 2 osoby, které svou rodinu nepoznaly a vyrůstaly v ústavní péči a pouze 1 osoba vyrůstala v rodině s jedním rodičem. Problematický vztah s jedním z rodičů připustila polovina respondentů.

Co se týká vzdělání, 6 osob uvedlo střední vzdělání, pouze 4 osoby uvedly vzdělání základní. Maturitu mají 3 z dotazovaných. Mezi dotázanými osobami nebyl nikdo, kdo by nedokončil základní vzdělání.

9 respondentů bylo v minulosti zaměstnáno, pouze 1 z dotázaných nikdy nepracoval. Na otázku ohledně získání práce a zaměstnání odpověděla většina z dotazovaných, že by chtěla získat práci a bydlení, ale pouze polovina z nich uvedla, že by byla ochotna kvůli práci každý den vstávat, a pouze 2 respondenti jsou evidováni jako žadatelé o zaměstnání.

Nadměrné pití alkoholu a závislost na drogách byly zjištěny u 8 z dotázaných a pouze 2 osoby udaly, že nemají závislost ani na alkoholu, ani na drogách. Z těch, kteří holdují alkoholu a drogám, bylo 9 mužů.

Současný stav vyhovuje 8 z dotazovaných, pouze 2 osoby by chtěly tento stav změnit.

Určitý vztah udržuje 6 z dotázaných, 4 další žádný vztah nemají, a to ať už z důvodu malé příležitosti k seznámení, nebo protože nemají co nabídnout.

6 osob přiznalo v minulosti problémy se zákonem. Většinou se jednalo o drobné krádeže, pouze v jednom případě osoba spáchala trestný čin, který si odpykala ve vězení.

Smrti se většina z nich neobává nebo si ji vůbec nepřipouští 8 z dotázaných, jedná se pouze o muže. Ženy na ulici jsou daleko opatrnější a zodpovědnější a všechny přiznávají, že se bojí smrti a nemoci.

Dalším překvapením byly pro mě odpovědi na otázku, zda mají přátele i mimo komunitu bezdomovců. Celkem 7 dotázaných uvedlo, že ano, pouze 3 osoby byly v kontaktu výlučně jen s bezdomoveckou komunitou. 2 osoby přátele mimo komunitu nevyhledávají, aby se za ně nestyděli.

Na otázku, zda by si někdo z nich vybral bezdomovectví dobrovolně, odpověděli všichni shodně, že ne.

Velice zajímavé bylo i zjištění, co k bezdomovectví dotyčných respondentů vedlo. Vlastním selháním (drogy, parta, zanechání školy a následný útěk z domova) se na ulici dostaly 4 osoby. Na podkladě špatného rodinného zázemí odešly 3 osoby z domova a zbylé 3 osoby se na ulici dostaly poté, co přišly o zaměstnání.

Pouze u jedné otázky jsem ponechala otevřenou odpověď, neboť mě velice zajímalo, co by udělal člověk na ulici, kdyby vyhrál větší obnos peněz, a jestli by měl tendenci svůj stav změnit k lepšímu. Výsledek byl však nad mé očekávání, neboť tendenci změnit svůj život k lepšímu a dostat se z ulice měli pouze 3 z dotázaných, ostatní by hotovost utratili za alkohol, nákup oblečení, automobil nebo by se o ně podělili s ostatními bezdomovci.

Průzkum názorů u pracovníků neziskových organizací ukázal, že přestože podle většiny z nich přibývá lidí ohrožených bezdomovectvím, nejčastějším věkem klienta, který využívá těchto služeb, je okolo 40 let. Ve větší míře se jedná o muže. Tyto organizace mu mohou pomoci s celou škálou problémů, ale spíše jednorázové a akutní povahy, jako jsou strava, ošacení, přespání, kontakt na odborníka nebo instituci. Důležitým článkem je jejich vzájemná propojenost, která zaručuje dostatečné kompetence a pokrytí co nejvíce potřeb klientů. Každá mladá generace se od té předchozí v určitých směrech liší, ale většinu vlastností mají společných. Jde především o nezodpovědnost, zbrkllost, chuť si užívat, riskování a nedomýšlení následků s tím spojených. Nelze jim to mít za zlé, ale bylo by daleko lepší tomu předcházet, nenechávat je s jejich starostmi a trápeními samotné a více se jim věnovat, uvědomit si, že určitá rozhodnutí se dají

udělat pouze jednou a dokáže ovlivnit celý budoucí život. A kdo by si to měl lépe uvědomit, než my starší a zkušenější!

11 VÝSLEDKY A DISKUSE

Abychom porozuměli problému bezdomovectví v celé šíři, museli bychom oslovit všechny, kterých se daná problematika dotýká. Přesto z uvedeného vzorku lze vyvodit závěr, že každá mladá generace se od té předešlé i díky změnám, které s sebou modernější prostředí přináší, určitým způsobem liší. To s sebou přináší také změny v hodnotách a cílech této generace.

Mladí lidé jsou známi svým poměrně uvolněnějším stylem prožívání života a demokratické prvky naší současné společnosti jim v tomto ohledu v mnohém napomáhají žít život nezatížený téměř žádnými konvencemi. Vyrůstání v harmonické rodině, kde není jedinec spoután téměř žádnými povinnostmi kromě vzdělání, nahrává situacím, kdy jedinec konfrontovaný s určitým problémem či nesouhlasící s autoritou, která jej vychovává, řeší situaci zkratkovitě a bezmyšlenkovitě. To se potvrdilo u většiny oslovených respondentů, kteří žili v harmonické rodině. Především to byli dospívající muži, kteří měli jiné názory než jejich otcové a nedokázali se s nimi smířit. Pod tlakem okolností pak řešili situaci odchodem z domova. Později si uvědomili, že šlo věci vyřešit i jinou cestou, ale byla to právě jejich hrdost, kvůli které nedokázali přiznat svou chybu i na úkor toho, že se ocitli na ulici. Ovšem byli i tací, kteří jsou o své pravdě přesvědčeni dodnes, a to zejména v případech, kdy se doma objevilo domácí násilí, nebo byli vyhozeni z domu jedním z rodičů.

Když zhodnotím celkové výsledky odpovědí respondentů, lze konstatovat, že by si nikdo z dotazovaných tento stav dobrovolně nevybral, ale zarážející je fakt, že by se málokterý z nich aktivně snažil situaci změnit. Tomu nahrává také skutečnost, že v dnešní době existuje spousta neziskových organizací, které se snaží pomáhat řešit tuto problematiku, a tak jedinec na ulici za chvíli zjistí toulkami po okolí nebo doptáním v bezdomovecké komunitě, kde a kdy lze dostat najíst, kde se může vykoupat či vyměnit šatstvo, a pojme svou situaci jako každodenní občůzku nutnou pro přežití na ulici. Jsou tu dále mladí lidé, kteří se na ulici ocitli díky vlastní chybě a většinou se potýkají se závislostmi. Tito berou život jako něco, co je tu pro ně a čeho je potřeba si užívat. Situaci na ulici nemají potřebu řešit, většinou je zajímá pouze obstarávání potravy cestou drobných krádeží nebo distribucí drog či prostitucí. Starší jedinci, kteří

již mají určité zkušenosti a většinou se na ulici dostali tak, že ztratili zaměstnání, si hledají obživu alespoň příležitostnými brigádami nebo sběrem železa.

Poměrně veliký rozdíl je mezi chápáním bezdomovectví mezi muži a ženami. Pokud nejsou ženy těžce závislé, alespoň co se mého výzkumu týkalo, snaží se pobytu na ulici vyhnout. Jsou to přece jenom ženy, které o sebe více dbají a více je trápí fakt, že se nebudou mít kde umýt, najíst a vyspat. Proto se snaží tuto situaci co nejdříve řešit a dostat se z ulice.

Myslím si tedy, že bezdomovectví může být pro některé mladé jedince útekem před problémy pramenícími z jejich mladého věku a celkové nezkušenosti a nevyzrálosti osoby. Dobře socializovaný jedinec by si však měl uvědomit absurditu takového způsobu života.

Jak je patrné z mého průzkumu, většina respondentů své jednání neplánovala a pobyt na ulici byl pouze konečným důsledkem několika na sebe navzájem navazujících problémů. Mnohé z nás určitě napadá, že většina bezdomovců, kteří se celý den potulují po ulicích, popíjejí alkohol a následně spí v parcích na lavičkách, nemá žádné povinnosti, a tudíž ani odpovědnost. To ale podle mého názoru nelze takto chápat. Odpovědnost je poměrně široký pojem. I člověk na ulici, byť nechodí do zaměstnání nebo neplatí složenky, chce žít. Kdyby tomu tak nebylo, tak by nemohl v tak nehostinných podmínkách na ulici přežít několik let. Je spousta věcí, které opravdu nemusí a kterým se tento jedinec vyhýbá, ale jsou věci, před kterými neuteče a které jsou podmínkou, aby vůbec ještě žil. Ano, mluvím o odpovědnosti k sobě samému. Určitě není dobrým vzorem pro ostatní, jeho činnost není vždy legální, ale musí přežít a tomu musí odpovídat i jeho činy. Odpovědnosti se nelze zbavit, ať už člověk žije kdekoliv. I život v bezdomovecké komunitě má určitá pravidla - dělba o peníze, alkohol, společné obstarávání potravy. Pokud zde člověk chce být její součástí a ostatními akceptován, musí se jí podřídit a převzít určitý díl odpovědnosti. Pokud spolu žije pár, tak i zde jsou jejich jednotlivé role rozděleny. Žena se většinou stará o místo, kde žijí, popř. o děti a muž obstarává peníze na živobytí. Když jim to však zdraví a možnosti dovolují, podílí se na získání prostředků k obživě oba současně. Nejčastěji se jedná o sběr šrotu, papíru, pomocné práce nebo drobné krádeže.

ZÁVĚR

Přestože se o problému bezdomovectví dlouhá léta nehovořilo, ani dnešní doba tomuto tématu nevěnuje tolik pozornosti, kolik by si zasloužilo. Přesto nás tato situace nemůže nechat chladnými a nečinně přihlížejícími. Vždyť dostat se na ulici je v dnešní době tak jednoduché a jedno špatné rozhodnutí může udělat bezdomovce z každého z nás. Abychom mohli tuto problematiku účelně řešit, je potřeba pochopit důvody, které ji způsobily a podíli se na jejím dalším růstu, a ty bychom se měli snažit účelně řešit a eliminovat je. Především mladí lidé mají daleko větší šanci, že při svém experimentování se životem a následném pádu až na samé dno v sobě naleznou dostatek odvahy a za pomoci druhých zde neuvíznou po zbytek života. Potřebují ovšem dostat další šanci, potřebují být pochopeni ze strany majoritní společnosti a při jednání s nimi je třeba přihlížet ke specifikům jejich věkové kategorie. Bezdomovectví není a ani nemůže být dobrovolnou volbou žádného zdravého jedince. Nepřináší žádná pozitiva a člověka zcela odsouvá na pokraj společnosti. Většina mladých lidí, kteří žijí jako bezdomovci, by ráda změnila svou situaci. Jsou si vědomi, co je zavedlo na ulici, nevzdávají se, ale řešení problémů odkládají na pozdější dobu. Přežívání v podobě bezdomovectví je pro některé z nich jednodušší variantou, než se podřizovat pravidlům a řádu. Mnoho z nich by uvítalo pomoc druhých, ale nemají dostatečné informace o tom, kam se obrátit a kdo jim může v jejich svízelné situaci pomoci. Chybí zde dostatečně fungující systém centrálně řízené sociální pomoci lidem na ulici. Je velice málo terénních pracovníků a většinu pomoci těmto lidem zajišťují nestátní a neziskové organizace v rámci svých možností. Materiální kompenzace nemusí v jejich případě nutně znamenat zlepšení jejich sociálního postavení, protože i nadále je zde mnoho předsudků ze strany společnosti, které přispívají k jejich stigmatizaci a negativnímu nahlížení na ně samotné.

K bezdomovectví vede několik cest a období přechodu mezi dětstvím a dospělostí je obzvláště problematické v oblasti utváření vztahů, názorů a může jedince značně limitovat zejména v možnostech další životní realizace. Mladý člověk rád experimentuje, láká ho svoboda a nezávislost, snadněji se přizpůsobuje novému prostředí, ale také snáze podlehne nejruznějším lákadlům, závislostem a nešvarům

kriminálně závadového prostředí. Nemůže-li být na straně zákona, pak se ochotně propůjčuje straně kriminální.

Velice důležité a nezastupitelné místo zaujímá v životě každého člověka rodina. Její absence nebo nepříznivé vztahy uvnitř rodiny poznamenávají jedince na celý život. Proto je zapotřebí velkou pozornost věnovat rodinné politice, podpoře manželství mladých rodin a zejména podpoře matek s dětmi, které díky tomu, že se staly matkami, mají problémy na trhu práce při hledání pracovního uplatnění.

Můžeme tedy obecně říct, že bezdomovectví má vliv na chování, prožívání i osobnost člověka. Čím déle bezdomovectví trvá, tím horší dopady má na jeho psychiku a klesá úroveň jeho sebeúcty. Pokud je však člověk na ulici dlouhodobě nebo dokonce celý svůj život, pak jeho psychické potřeby postupně vyhasínají, on se ztotožní s rolí bezdomovce a o návrat do společnosti přestane usilovat. Život na ulici lze jen těžko skloubit s pravidelným chozením do zaměstnání a většina zaměstnavatelů odmítá zaměstnat tyto jedince. Bezdomovec jinak vnímá čas, a tudíž má i jiný denní režim.

Výsledky mého šetření potvrdily domněnku, že mladý člověk může vlivem neuváženosti svých činů skončit na ulici. Přežívání po kamarádech a známých jednoho dne skončí a jemu nezbývá než přiznat svou chybu nebo zvolit variantu nízkonákladové životní existence. Ovšem ani tento způsob života se neobejde bez jisté dávky odpovědnosti, a tak zůstává otázkou, co brání těmto lidem, mají-li možnost změnit tuto situaci, aby jí využili? Velkou část mladých bezdomovců limitují zážitky z minulosti, proto je potřeba vést je k přijetí své minulosti i prostřednictvím psychologické či psychiatrické pomoci a k nalezení pozitiv v dalším fungování ve společnosti. Nalezení vhodného uplatnění a motivace k plnohodnotnému životu může být tím základním předpokladem k tomu, aby se člověk nechtěl vrátit do bezdomovecké komunity.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BALÁŽ a kol. *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovství. Sčítání bezdomovců v Brně v roce 2010*. Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace, Brno: Centrum sociálních služeb, 2010. 78 s. ISBN 978-80-254-9015-0.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
- HRADECKÝ, I. *Definice a typologie bezdomovectví*. Praha: Naděje, 2007. 52 s. ISBN 978-80-86451-13-8.
- HRADECKÝ, I., HRADECKÁ, V. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. 90 s.
- KELLER, J. a kol. *Posvícení bezdomovců: úvod do sociologie domova*. Praha: Slon, 2013. 292 s. ISBN 978-80-7419-155-8
- KELLER, J. *Tři sociální světy*. Praha: Slon, 2010. 214 s. ISBN 978-80-7419-031-5
- KOŤA, J., D. TRPIŠOVSKÁ a M. VACÍNOVÁ. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013. 176 s. ISBN 978-80-7452-008-2
- MAREK, J., A. STRNAD a L. HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. 176 s. ISBN 978-80-262-0090-1
- MILÉN, P. *Cesta do budověku*. Praha: Prostor, 2002. 186 s. ISBN 80-7260-075
- První mezinárodní konference o bezdomovectví v Praze 2008*. Sborník účastnických příspěvků – projekt aktivizace pracovního potenciálu sociálně znevýhodněných osob ve spolupráci s Vysokou školou evropských a regionálních studií, o.p.s. Praha: Městské centrum sociálních služeb, 2008. ISBN 978-80-254-2743-9.
- PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. České Budějovice: Triton a Jihočeská univerzita, 2008. 93 s. ISBN 978-80-7387-100-0.
- Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice: sborník z konference : Praha, 26.- 27. 11. 2014*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. 158 s. ISBN 978-80-7421-094-5.

SIROVÁTKA, T. *Sociální vyloučení a sociální politika*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 177 s. ISBN 80-210-4225-7.

VÁGNEROVÁ, M., L. CSÉNYI a J. MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Univerzita Karlova, 2013. 340 s. ISBN 978-80-246-2209-5.

Seznam použitých internetových zdrojů

BRABEC, Jan. Ilja Hradecký: Bezdomovectví si nikdo dobrovolně nevolí. In: *Lidovky.cz* [online]. © 21-12-2013 [cit. 31-7-2015]. Dostupné z: <http://ceskapozice.lidovky.cz/ilja-hradecky-bezdomovectvi-si-nikdo-dobrovolne-nevoli-pi9-/tema.aspx?c=/tema.aspx?c=A131214_230459_pozice_138007>.

PECINA, Jindřich. *Kladno chystá novinku pro sociálně slabé* [online]. © 21-5-2014 [cit. 31-1-2015]. Dostupné z: <http://www.mestokladno.cz/vismo/dokumenty2.asp?id__org=6506aid=1441129an=kladno%21Dchysta%2Dnovinku%2Dpro%2Dsocialne%2Dslabeap1=2100040132>.

Listiny základních práv a svobod. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. Ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů ČR*. Dostupné z: <<http://www.atre.cz/zakony/page0048.htm>>.

Zákon č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů ČR*. 2002, částka 48. Dostupné z: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-109>>.

Zákon č. 111/2006 Sb., O pomoci v hmotné nouzi, v platném znění. In: *Sbírka zákonů ČR*. 2006, částka 37. Dostupné z: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>>.

Zákon č. 253/2014, kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů v platném znění. In: *Sbírka zákonů ČR*. 2014, částka 107. Dostupné z: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2014-253>>.

Předpis č. 329/2011 Sb., zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů. In: *Sbírka zákonů ČR*. 2011, částka 115. Dostupné z: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-329>>.

Ostatní zdroje

Všeobecná deklarace lidských práv a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (přiměřená životní úroveň);

Ústava České republiky (nezaručuje právo na bydlení);

Listina základních práv a svobod – usnesení ČNR č. 2/1993 (zajišťuje každému přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří, při nezpůsobilosti v práci, při ztrátě živitele, při zajištění základních životních podmínek, ochrana zdraví, bezplatná zdravotní péče);

Právní řád (nezná pojem bezdomovectví);

Zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství (definuje bezdomovce jako osobu bez státního občanství);

Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných čísel, ve znění pozdějších předpisů (bezdomovec je osobou, jejímž trvalým pobytem je ohlašována, na jejímž území se narodil nebo zde měl trvalé bydliště, které bylo zrušeno);

Zákon č. 325/1999 Sb. o azylu a zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky (vymezuje postavení cizinců na našem území);

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 110/2006 Sb., o životní a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách;

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (o nájmu bytu);

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších zákonů;

Nářízení vlády č. 306/2006 Sb., o stanovení podmínek pro dodávky potravin z intervenčních zásob nejchudším obyvatelům.

Předpisy v oblasti bezpečnosti

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a zákon č. 141 /1961 Sb., trestní řád,
ve znění pozdějších předpisů.

Obecné závazné vyhlášky obcí

§ 10 zákona č. 128/2000 Sb. o obcích, ve znění pozdějších předpisů (obecní úpravy
ohledně bezpečnosti, veřejného pořádku a zeleně).

SEZNAM ZKRATEK

FEANTSA	Evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci
ETHOS	Typologie bezdomovectví
EAPN	Evropská síť sdružení bojujících proti chudobě a sociálnímu vyloučení
EUR-HOPE-NETWORK	Evropská síť pro zdraví chudých a vyloučených
ČAS	Česká asociace streetwork

SEZNAM GRAFŮ

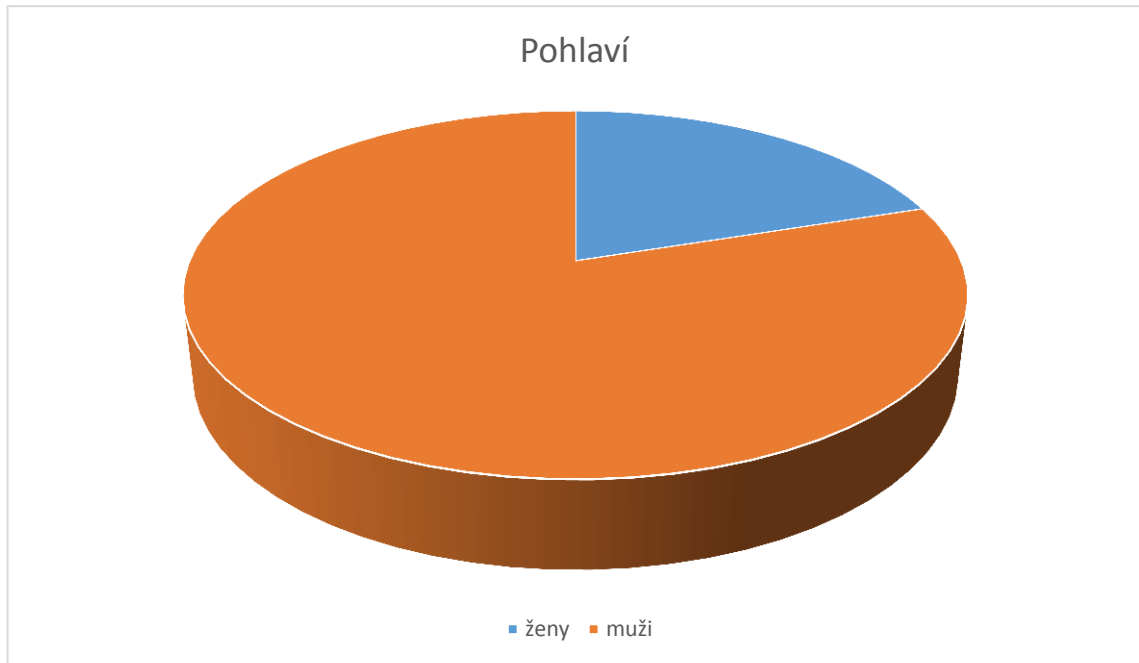
Graf 1: Zastoupení pohlaví mezi bezdomovci na ulici	I
Graf 2: Délka pobytu na ulici	II
Graf 3: Věk bezdomovců.....	III
Graf 4: Důvody odchodu na ulici	IV
Graf 5: Vzdelání bezdomovců	V
Graf 6: Zastoupení uživatelů alkoholu a drog mezi bezdomovci	VI

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Graf 1: Zastoupení pohlaví mezi bezdomovci na ulici	I
Příloha B: Graf 2: Délka pobytu na ulici	II
Příloha C: Graf 3: Věk bezdomovců.....	III
Příloha D: Graf 4: Důvody odchodu na ulici	IV
Příloha E: Graf 5: Vzdělání bezdomovců	V
Příloha F: Graf 6: Zastoupení uživatelů alkoholu a drog mezi bezdomovci	VI

PŘÍLOHA A

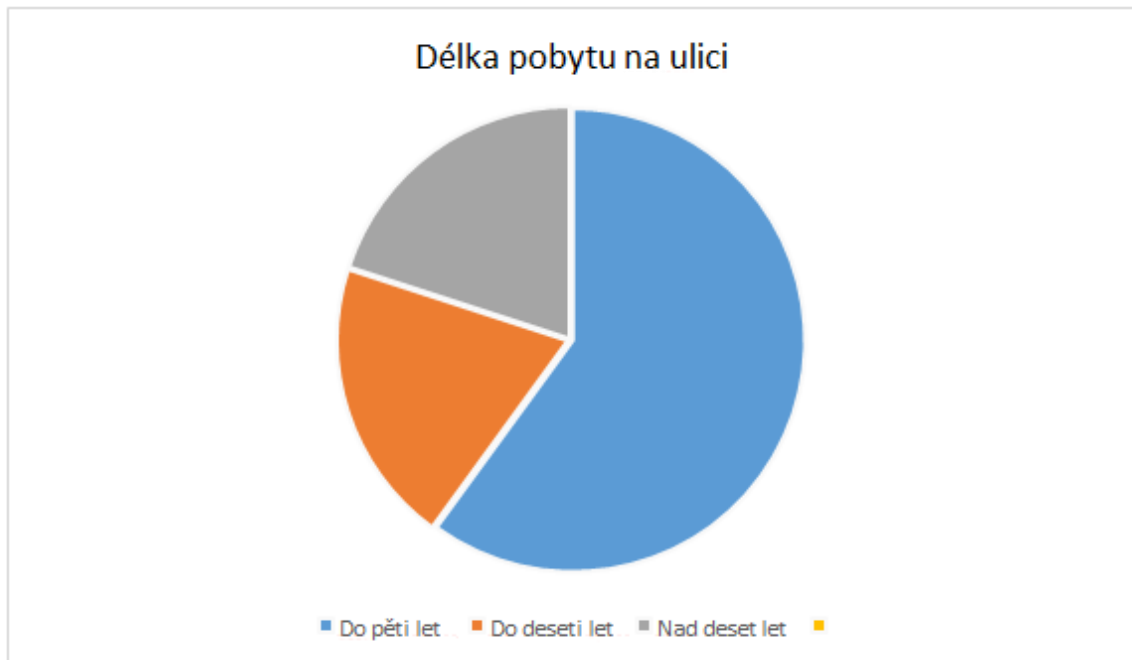
Graf 1: Zastoupení pohlaví mezi bezdomovci na ulici

Zdroj: Autor práce, 2015 (vlastní šetření)

PŘÍLOHA B

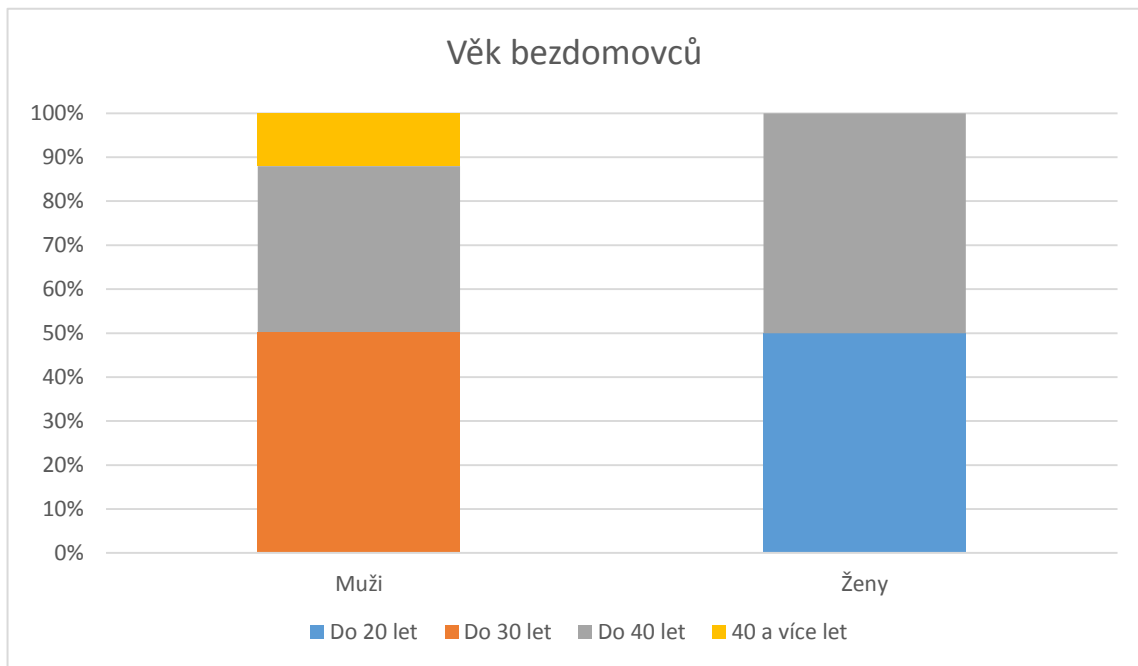
Graf 2: Délka pobytu na ulici

Zdroj: Autor práce, 2015 (vlastní šetření)

PŘÍLOHA C

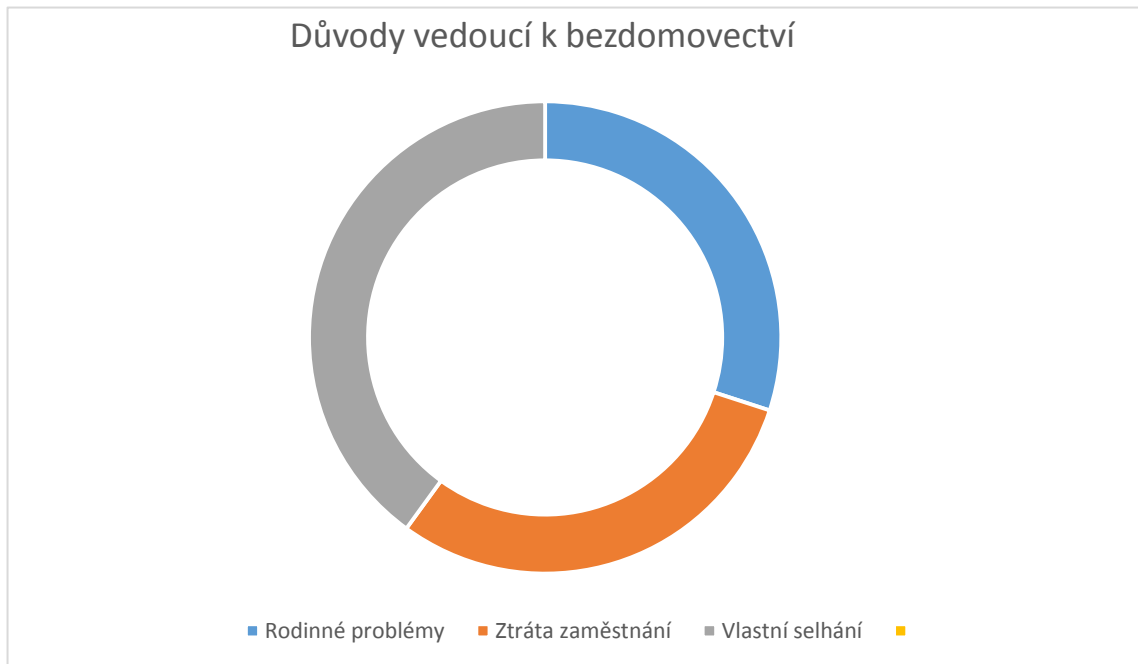
Graf 3: Věk bezdomovců

Zdroj: Autor práce, 2015 (vlastní šetření)

PŘÍLOHA D

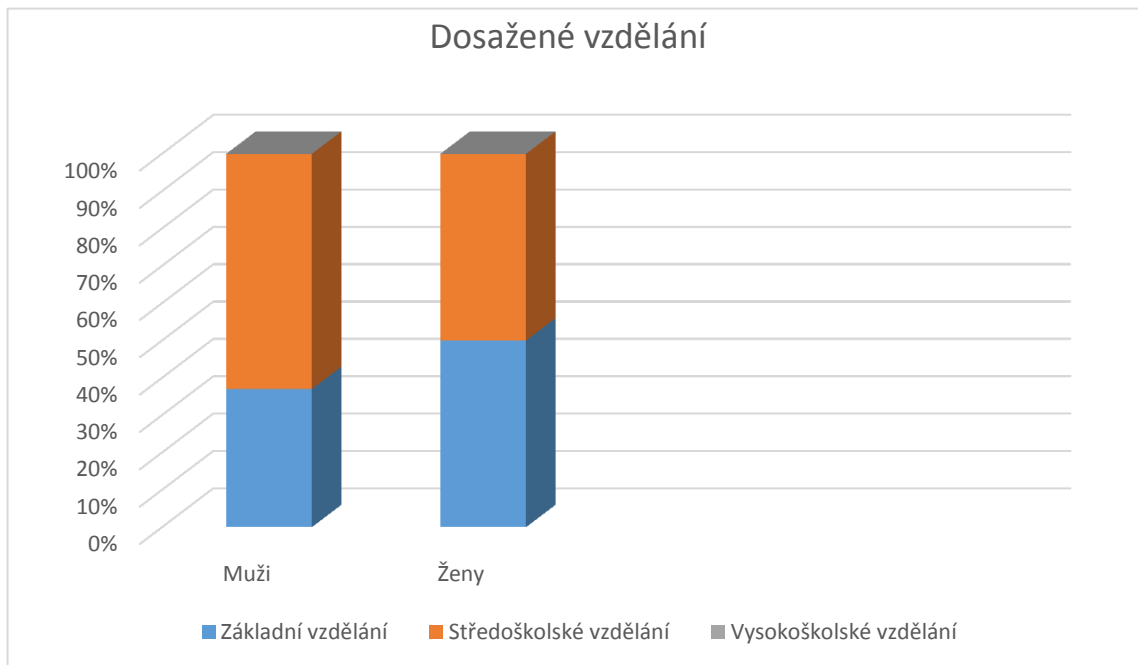
Graf 4: Důvody odchodu na ulici

Zdroj: Autor práce, 2015 (vlastní šetření)

PŘÍLOHA E

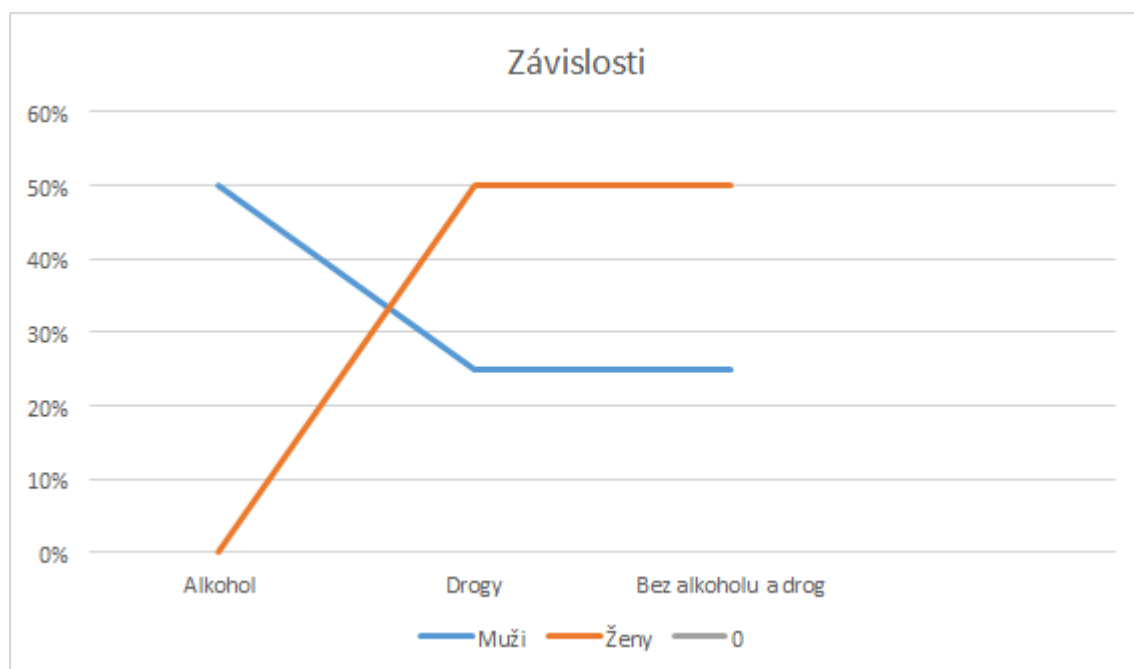
Graf 5: Vzdělání bezdomovců

Zdroj: Autor práce, 2015 (vlastní šetření)

PŘÍLOHA F

Graf 6: Zastoupení uživatelů alkoholu a drog mezi bezdomovci

Zdroj: Autor práce, 2015 (vlastní šetření)

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Iveta Matoušková

Obor: Speciální pedagogika, vychovatelství

Forma studia: Kombinované

Název práce: Mladí bezdomovci

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 47

Celkový počet stran příloh: 6

Počet titulů českých použitých zdrojů: 14

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 7

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Radomír Havlík, CSc.